Выходзіць з 20 снежня 1945 года

НАСТАЎНІЦКАЯ газета

ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

№ 50 (5381)
Аўторак, 23 красавіка 2002 года

З дакладных крыніц

Вызначыць адзіную стратэгію

26-27 красавіка пройдзе Рэспубліканская нарада па праблемах удасканалення дзейнасці агульнаадукацыйнай школы ў сучасных умовах. Каментар да гэтай падзеі даў нашай газеце першы намеснік Міністра адукацыі Аляксандр Іванавіч ЖУК.

– У нарадзе, якую плануем правесці на базе мінскага Палаца дзяцей і моладзі, прыкладна будзе ўдзельнічаць 200 чалавек. Гэта прадстаўнікі ўсіх узроўняў кіруючай вертыкалі сістэмы адукацыі нашай краіны. У тым ліку на сход збяруцца загадчыкі раённых і гарадскіх аддзелаў адукацыі, начальнікі абласных упраўленняў і Мінскага гарадскога камітэта па адукацыі і справах моладзі, а таксама прадстаўнікі іншых адукацыйных структур.

На абмеркаванне ўдзельнікаў нарады будуць вынесены тры асноўныя блокі пытанняў.

У першым, як адным з самых злабадзённых, утрымліваюцца арганізацыйныя, тэхнічныя, кіраўнічыя праблемы пераходу агульнаадукацыйных школ на пяцідзённы вучэбны і шасцідзённы рабочы тыдзень. Як вядома, у Брэсцкай вобласці ўжо праходзіць эксперымент па арганізацыі такога пераходу, таму, натуральна, на пасяджэнні будуць абмеркаваны вынікі зробленай брастчанамі работы, вызначаны найбольш важныя праблемы, якія ўзніклі ў ходзе гэтага працэсу, і пазначаны шляхі іх вырашэння.

Актуальнымі тут стануць і пытанні, звязаныя з удакладненнем вучэбных планаў і праграм, удасканаленнем школьных падручнікаў, а таксама арганізацыя адукацыйнага працэсу ў шосты, суботні дзень.

У гэтым жа блоку – праблема рацыяналізацыі сеткі адукацыйных устаноў. Пытанні іх аптымізацыі, узбуйнення, а таксама арганізацыі падвозу дзяцей неабходна будзе вырашаць кіруючым органам.

Другі блок пытанняў прысвечаны арганізацыі выхаваўчай і фізкультурна-аздараўленчай работы ў школах, як у сувязі з пераходам на пяцідзённы вучэбны тыдзень, так і ўвогуле. Перанапружанне нашых навучэнцаў павінна быць ухілена шляхам арганізацыі здароўезберагальнага вучэбна-выхаваўчага працэсу, павелічэння часу знаходжання школьнікаў на свежым паветры, перагляду падыходаў у фізкультурна-аздараўленчай і пазакласнай рабоце, павелічэння ўплыву ў гэтым працэсе бацькоў.

Акрамя таго, з улікам патрабаванняў сённяшняга жыцця трэба ўдакладніць і скарэкціраваць прыёмы выхаваўчай работы з рознымі катэгорыямі навучэнцаў, акцэнтуючы ўвагу на пытаннях патрыятычнага і маральнага выхавання нашых дзяцей.

Трэці блок пытанняў уздымае дастаткова новыя для нашай сістэмы праблемы. Гэта фінансавая дзейнасць навучальных устаноў і эканоміка адукацыі.

Ва ўмовах базавага фінансавання сістэмы адукацыі, калі дзяржава забяспечвае адукацыйны працэс толькі ў рамках рэалізацыі стандарту адукацыі, развіццё пазабюджэтнай дзейнасці навучальных устаноў набывае вялікую значнасць.

Дарэчы, такая дзейнасць ужо праводзіцца. У нашай сістэме адукацыі, і ў прыватнасці гарадскіх і сельскіх школах, прафтэхустановах, ужо маюць цікавы вопыт, які заслугоўвае ўвагі. На гэтым мерапрыемстве будуць абмеркаваны пытанні нарматыўна-прававой базы (акрэслены пытанні развіцця пазабюджэтнай дзейнасці навучальных устаноў, удакладнены пералік розных роду адукацыйных паслуг, умовы выкарыстання фінансавай дысцыпліны).

Хацелася б коратка спыніцца на парадку правядзення Рэспубліканскай нарады. Мяркуецца, што па кожным азначаным блоку пытанняў будзе зроблены загаловачны даклад. Пасля работа прадоўжыцца ў секцыях. На пленарным пасяджэнні кіраўнікі кожнай секцыі прадставяць інфармацыю аб узнятых праблемах і шляхах іх вырашэння на ўсіх узроўнях: дзяржавы, урада, Міністэрства адукацыі, абласных і раённых структур.

Адметна тое, што да нарады падрыхтаваны разнапланавы раздатачны матэрыял, які ўключае аналіз ужо назапашанага вопыту, нарматыўна-прававую дакументацыю, метадычныя рэкамендацыі.

Трэба думаць, што на гэтай нарадзе будзе зверaны курс Міністэрства адукацыі з усімі кіруючымі структурамі рэгіёнаў. Выпрацоўка агульных падыходаў дазволіць вызначыць адзіную стратэгію дзейнасці на бліжэйшы час.

Гутарыла Ала КЛЮЙКО.

Фота Юрыя БОНДАРАВА.

Грошы — справа камп'ютэра?

10 сакавіка на бензазапраўцы па вуліцы Дзяржынскага двое маладых людзей спрабавалі збыць фальшывую пяцітысячную купюру. Аднаму было крыху за дваццаць, другому - шаснаццаць. Адбывалася гэта глыбокай ноччу, але аператар заўважыла, што купюра фальшывая. Абодва фальшываманетчыкі былі затрыманы.

Пасля, у выніку следча-пошукавых мерапрыемстваў, былі затрыманы яшчэ чатыры чалавекі ва ўзросце ад 16 да 22 гадоў. Трое з гэтай групы – непаўналетнія. Андрэй Ш. – вучань школы, Ігар Н. і Аляксандр С. – навучэнцы прафесійна-тэхнічных вучылішчаў. Друкаваліся купюры на камп'ютэры, якім дасканала валодаў Дзмітрый П., студэнт эканамічнага універсітэта. Высветлілася, што фальшывыя купюры распаўсюджваліся па ўсім горадзе, ужо вядома, што іх было рэалізавана больш за 70. І гэтая лічба – не канчатковая. Пражывалі "ўмельцы" у раёне вуліц Грушаўская – Чыгуначная. Пра групу фальшываманетчыкаў ведалі многія жыхары раёна, але ніхто не палічыў патрэбным (ці не хацеў) паведаміць у міліцыю. Вынікам дзейнасці маладых людзей можа стаць пазбаўленне волі тэрмінам ад пяці да пятнаццаці гадоў.

У размове са мной намеснік начальніка аддзела па барацьбе з эканамічнымі злачынствамі Маскоўскага РУУС сталіцы Андрэй Вячаслававіч Сачкоў адзначыў, што падлеткі, якія толькі становяцца на сцяжынку злачынстваў, не ўсведамляюць да канца ўсіх наступстваў. Вядома, у пятнаццаці-, шаснаццацігадовых – шмат жаданняў, якія не заўсёды супадаюць з магчымасцямі. Усе члены злачыннай групоўкі, акрамя аднаго, – са звычайных сем'яў, маюць абодвух бацькоў. Ды і ўвогуле, не кожная сям'я можа сабе дазволіць мець камп'ютэр. Таму ніяк нельга сцвярджаць, што грошы друкаваліся дзеля кавалка хлеба.

Не паспеў прайсці месяц з моманту выяўлення згаданай групы, як у поле зроку праваахоўных органаў трапіла другая група падлеткаў, у складзе якой – увогуле толькі непаўналетнія ад 11 да 17 гадоў. Усе яны – вучні сярэдняй школы ў сталічным мікрараёне Малінаўка. І што цікава – аб тым, што на камп'ютэрах друкуюцца грошы, ведала калі не ўся школа, дык палова вучняў – дакладна. Збывалі грошы фальшываманетчыкі, як правіла, у камерцыйных крамах у другой палове дня, бліжэй да вечара. І калі з пяцітысячнай купюры атрымлівалі здачу нармальнымі грашовымі знакамі, адчувалі проста-такі дзіцячае захапленне. Апетыт разгараўся. І пачалося друкаванне дзесяцітысячных, а пасля і дваццацітысячных купюр. Менавіта на апошняй і атрымаўся пракол. Зараз усе члены групы знаходзяцца пад падпіскай аб нявыездзе.

Па словах Андрэя Вячаслававіча, у школах квітнее актыўны гандаль. Напрыклад, украдзеныя з машын магнітолы падлеткі прадаюць сваім аднакласнікам. Як і іншыя рэчы, часам купленыя за фальшывыя грошы.

І апошняе. Нашы дзеці жывуць у рэальным свеце і не могуць не бачыць, як дарослыя часам атрымліваюць грошы. Прычым не заўсёды сумленна. Вось і стараюцца падлеткі паспрабаваць сябе ў ролі Астапа Бэндэра – а раптам атрымаецца? У выніку ж – як у той прымаўцы: "Хацелі як лепш, а атрымалася як заўсёды".

Ала ШАЎЦОВА.

Нарады

Педагогіка кіравання

Кожнае чарговае пасяджэнне прэзідыума Рэспубліканскага савета Беларускага педагагічнага таварыства розніцца ад папярэдняга ўсё большай надзённасцю, актуальнасцю ўзнятых пытанняў, узроўнем падрыхтоўкі, разуменнем запатрабаванасці рэформы, якая закранула сярэднюю школу.

На гэты раз на ім ішла размова пра сучасную спецыфіку кіраўніцтва педагагічным калектывам сярэдняй школы.

Старшыня Беларускага педагагічнага таварыства рэктар БДПУ імя М.Танка, акадэмік Леанід Ціханаў зазначыў, што роля кіраўніка педагагічнага калектыву набыла асаблівую значнасць цяпер. Менавіта ад яе залежыць дзейнасць школы як навучальнай установы. Тым больш, што рэформа здзяйсняецца ў даволі складаных сацыяльна-эканамічных умовах.

У перспектыве, пазначана ў прэамбуле пастановы пасяджэння прэзідыума, значэнне дзейнасці кіраўніка навучальнай установы будзе няўхільна набываць усё большую вагу, бо стратэгія развіцця нашай дзяржавы вызначае пераход да постіндустрыяльнага грамадства, у якім вырашальным фактарам развіцця стане інтэлектульны рост нацыі. А ён, у сваю чаргу, грунтуецца на развіцці навукі і адукацыі.

Менавіта ў гэтым рэчышчы прыцягнула ўвагу метадыст кабінета кіруючых кадраў вучэбна-метадычнага цэнтра Камітэта па адукацыі і справах моладзі Мінскага гарвыканкама Надзея Маркоўцава.

Спасылаючыся на ўласны вопыт (Надзея Міхайлаўна мае звыш 20 гадоў дырэктарскага стажу), яна найперш скіравала ўвагу прысутных на статус кіраўніка сярэдняй школы, удакладненне абавязкаў дырэктара ў непасрэднай вучэбна-выхаваўчай практыцы, спалучэнне іх з задачамі матэрыяльна-гаспадарчага плана.

З яе паведамлення лагічна ўзнікла пытанне: дзе і хто рыхтуе кандыдатаў на дырэктарскую пасаду?

Як слушна і дарэчы прагучаў зварот да вучоных: пара павярнуцца тварам да дырэктара агульнаадукацыйнай сярэдняй, базавай школы.

Сказанае Надзеяй Міхайлаўнай знайшло водгук. Яе падтрымалі ў тым плане, што дырэктар, як кіраўнік педкалектыву, павінен знаходзіцца ў полі зроку педагагічнай навукі, мець магчымасць атрымліваць грунтоўную перападрыхтоўку на спецыяльных курсах на базе БДПУ імя М.Танка.

Дырэктар сярэдняй школы № 66 сталіцы, выдатнік адукацыі Таццяна Васільеўна Базылева ў кароткім, але змястоўным выступленні здолела на прыкладах праілюстраваць, што кіраўніку школы даводзіцца спалучаць блок найпершых у яго полі зроку пытанняў (вучэбных, выхаваўчых і метадычных) з праблемамі, якія тычацца матэрыяльна-тэхнічнага забеспячэння навучальнай установы.

І ўсё ж у школе № 66, нягледзячы на гаспадарчыя цяжкасці здолелі стварыць музей, які апавядае пра тых выпускнікоў школ Савецкага раёна сталіцы, якія зведалі жахі вайны ў Афганістане. Арганізацыяй, удасканаленнем экспазіцыі, даследчай работай вучні займаюцца пад кіраўніцтвам выкладчыкаў гуманітарных дысцыплін. Гэта ў сваю чаргу выклікала і павышаную ўвагу да былых удзельнікаў Айчыннай вайны.

Зыходзячы з уласнай педагагічнай практыкі, дырэктарскага стажу, Таццяна Васільеўна ў канцы свайго выступу канстатавала:

– Добрых настаўнікаў у школе — пераважная большасць.

Мабыць, не выклікала неабходнасці дырэктара сярэдняй школы № 218 сталіцы Валерыя Рыгоравіча Макарчука (на пасадзе кіраўніка навучальнай установы ён каля года) пры асвятленні праблем прафесійнага станаўлення маладога кіраўніка задаць кадравыя пытанні, як і пытаннямі пошуку шляхоў выхаду на рынак агульнаадукацыйных паслуг, работы з бацькамі. Валерый Рыгоравіч заявіў, што бацькі ніяк раз пераадрасоўваюць свае абавязкі па выхаванні дзяцей менавіта школе, не ўсведамляючы, што гэтым павінны займацца і самі. Адсюль неабгрунтаваныя прэтэнзіі школе.

Пасяджэнне прэзідыума, выступы дырэктараў, прысвечаныя спецыфіцы кіраўніцтва педагагічным калектывам сярэдняй школы, выклікалі канструктыўнае абмеркаванне тэмы. Так, рэдакцыі "Настаўніцкай газеты" прапанавана аднавіць рубрыку "Трыбуна дырэктара школы", якая павінна садзейнічаць паўнацэннаму і прадметнаму абмену вопытам дзейнасці кіраўніка педкалектыву ў сучасных умовах.

Слушнасцю адрозніваліся выступленні ў спрэчках намесніка галоўнага ўпраўлення сацыяльнай і выхаваўчай работы Міністэрства адукацыі Георгія Бутрыма, загадчыка кафедры акмеалогіі Гомельскага дзяржаўнага абласнога ІПК прафесара Мікалая Кухарава, прафесара кафедры педагогікі БДПУ імя М.Танка Мікалая Міцкевіча, загадчыка аддзела культуралогіі Нацыянальнага інстытута адукацыі доктара філасофскіх навук, прафесара Вадзіма Салеева і інш.

Пастанова прэзідыума прынята з улікам узнятых праблемных пытанняў.

У прыватнасці члены прэзідума педагагічнага таварыства сышліся на прапанове аб неабходнасці стварэння картатэкі-даведніка "Вопыт работы дырэктараў школ рэспублікі па кіраванні педагагічнымі калектывамі ва ўмовах рэформы школы".

Пагадзіліся яны і на мэтазгоднасці правядзення рэгіянальных семінараў з кіраўнікамі сярэдніх навучальных устаноў.

Словам, педагогіка кіравання заявіла пра сябе.

Уладзімір НОВІК.

Ізноў пра харчаванне

Ва ўпраўленні адукацыі і па справах моладзі Фрунзенскага раёна сталіцы адбылося чарговае пасяджэнне калегіі па тэме "Арганізацыя харчавання дзяцей і падлеткаў у дашкольных установах і ў сярэдніх школах раёна".

Пацверджаннем актуальнасці гэтага пытання стаў удзел у ім кіраўніцтва Фрунзенскага райвыканкама, цэнтра гігіены і эпідэміялогіі, камбіната школьнага харчавання.

Калегія праходзіла на базе мінскай школы № 38. І як аказалася, гэты адрас быў выбраны невыпадкова. Днямі тут адкрылася школьнае кафэ, назву якому далі самі дзеці – "Дубровачка". Жоўта-зялёныя фарбы яго залы, сурвэтак, абрусаў і фіранак, мноства кветак нагадвалі сапраўдную дуброву, дзе вельмі прыгожа і ўтульна. Але гэта – сёння.

Школе споўнілася трыццаць гадоў, і, канешне, сталоўка даўно патрабавала рамонту. Дырэктар Валянціна Іосіфаўна Жураўская падышла да праблемы не традыцыйна, калі абмяжоўваюцца толькі касметычным рамонтам.

Вырашана было стварыць кафэ як цэнтр культуры і эстэтыкі. Тым больш, што вопыт такі ў іншых кіраўнікоў ёсць. На сённяшні дзень у некалькіх школах Фрунзенскага раёна ўжо працуюць аналагічныя кафэ. Фінансавымі сродкамі школе № 38 дапамаглі шэфы-заводы "МАПІД" і будаўнічых матэрыялаў. Трэба аддаць належнае кіраўнікам гэтых прадпрыемстваў, якія з разуменнем ставяцца да школьных праблем і заўсёды іх вырашаюць. Адчувальна дапамога і бацькоў.

Астатнія ўстановы, як зазначыла начальнік упраўлення адукацыі і па справах моладзі Мар'яна Шчоткіна, па магчымасці абнавілі сёлета абсталяванне і мэблю. Было набыта за гэты навучальны год каля 200 адзінак гандлёва-тэхналагічных прылад. Шкада, што гэтае абнаўленне ідзе ў асноўным толькі за кошт бюджэтных сродкаў, якіх, як вядома, недастаткова.

Калі гаварыць увогуле пра арганізацыю харчавання, дык, па словах намесніка кіраўніка Адміністрацыі Валянціны Лукашонак, у раёне імкнуцца яго забяспечыць без перабояў. Адметна, што, па рашэнні райвыканкама, каля трох тысяч навучэнцаў атрымліваюць бясплатнае харчаванне, 1200 дзяцей бясплатна і па льготах харчуюцца на аснове той дапамогі, якая выдзелена малазабяспечаным сем'ям.

Бясплатным і льготным харчаваннем забяспечаны ў раёне дзеці з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця. А ўсяго пазбаўлена аплаты за харчаванне 11 працэнтаў навучэнцаў.

Усе школы Фрунзенскага раёна арганізоўваюць падтрымліваючае і гарачае харчаванне. Большасць школьнікаў 1-11 класаў атрымліваюць экспрэс-сняданкі. 35 школ практыкуюць арганізацыю сняданкаў з бацькоўскай дапамогай. Такой формай карыстаюцца ў асноўным пачаткоўцы, вучні профільных і спецыялізаваных класаў. Асобныя навучальныя ўстановы ўкараняюць экспрэс-сняданкі па тыпу "шведскага стала".

Але пры ўсім гэтым праблема застаецца па-ранейшаму адкрытай. Недахоп фінансавання не дазваляе ў поўнай меры палепшыць харчаванне дзяцей, вядзе да яго скарачэння. У мэтах эканоміі сродкаў пастановай Мінгарвыканкама па суботах адменены экспрэс-сняданкі для усіх дзяцей. З 20 мая яны будуць спынены для вучняў старшых класаў.

Калі гаварыць пра наступны навучальны год, дык праграмай эканоміі бюджэту прадугледжана адмена экспрэс-сняданкаў для сярэдняй і старшай школы. Актуальнай будзе арганізацыя гарачага харчавання за бацькоўскую плату. Таму ўжо сёння, як сказала дырэктар камбіната школьнага харчавання Фрунзенскага раёна Лідзія Васільева, з дырэктарамі школ праводзіцца шматпланавая работа па азначанай праблеме.

У першую чаргу трэба актывізаваць работу буфетаў у школах, якія, магчыма, заменяць у нейкай меры экспрэс-харчаванне. З гэтай мэтай камбінат школьнага харчавання плануе набыць абсталяванне для выпякання булачнай прадукцыі і, у першую чаргу, ратацыйную печку. У новым навучальным годзе таксама плануецца арганізацыя гарачых сняданкаў для навучэнцаў ліцэяў і гімназій.

У камбінаце школьнага харчавання дзейнічае тэхналагічная служба, якая кантралюе якасць харчавання ў школах. Адметна, што за гэты навучальны год тэхналагічнай лабараторыяй зроблена больш тысячы аналізаў прадукцыі. З іх толькі 7 працэнтаў далі адмоўны вынік. У параўнанні з паказчыкамі ўвогуле па гораду гэты – удвая меншы.

Якасцю харчавання была занепакоена ў сваім выступленні і загадчык школьнага аддзела цэнтра гігіены і эпідэміялогіі Алена Барысевіч. Яна адзначыла, што практычна здаровымі ў раёне з'яўляюцца толькі 7 працэнтаў навучэнцаў, і прыкметны рост захворванняў дзяцей адбываецца ў працэсе вучобы. Процістаяць гэтаму можна толькі дзякуючы арганізацыі збалансаванага харчавання. А гэта, у сваю чаргу, магчыма толькі пры сумесных дзеяннях як кіраўнікоў навучальных устаноў, так і бацькоў.

На пасяджэнні калегіі разглядаліся і іншыя пытанні.

Ала КЛЮЙКО.

> *Каб навучыць іншага, патрабуецца больш розуму, чым каб навучыцца самому.*
>
> **М.МАНТЭНЬ.**

"НГ" у гасцях у Бабруйскага вучэбнага комплекса школа-каледж мастацтваў

Дом грацыі і творчасці

Напачатку была мара аб прыгожай школе мастацтваў, дзе, нібы ў храме, будуць панаваць Грацыя, Прыгажосць, Гармонія, Творчасць, Культура! І мара стала рэчаіснасцю дзякуючы самаадданай, нястомнай працы закаханых у яе, апантаных, таленавітых людзей. Так нарадзілася школа-каледж. І неўзабаве ў душах юных гаспадароў гэтага дома пасялілася мара — адбыцца, здзейсніцца, набыць тут крылы для палёту творчасці ў дарослым жыцці. Сёння пад дахам гэтага своеасаблівага храма вучыцца каля трохсот дзяцей, у тым ліку і студэнтаў каледжа.

Школа-каледж ужо мае свой адметны твар і свае дасягненні. Яе вучні – актыўныя ўдзельнікі гарадскіх прадметных алімпіяд, творчых конкурсаў, нацыянальных святаў, прызёры абласных фестываляў харэаграфіі і тэатральнага мастацтва, фіналісты рэспубліканскага конкурсу "Зорная ростань".

Дзеці разам з педагогамі стварылі музычна-харэаграфічныя спектаклі "Беласнежка і сем гномаў", "Я помню дзіўнае імгненне", "Шчаўкунчык", "Аднойчы ў горадзе", "Цуды, дый годзе", "Спячая прыгажуня", "Вясёлы маскарад".

Тут паспяхова дзейнічаюць харэаграфічны ансамбль "Задоринки" для вучняў 1-5 класаў (кіраўнік А.А.Цішкевіч), ансамбль "Акварэлі" (кіраўнік Т.А.Бышыкоўская (для 5-7 класаў), фальк-шоу "Альянс" (кіраўнік А.С.Лукашэвіч), гурток дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва "Натхненне" (кіраўнік Л.І.Кушчанка) і інш.

Самая яскравая традыцыя школы-каледжа – штогадовы конкурс "Фантазія", яго ўдзельнікі (літаральна ўсе вучні школы) маюць магчымасць рэалізаваць напоўніцу сваю творчую думку, артыстызм пераўвасаблення, духоўнасць. Гэта не толькі свята – гэта ўрачыстасць творчасці, невычэрпная крыніца самаўдасканалення. Сутнасць галоўнай педагагічнай задачы калектыву – натхніць кожнага выхаванца на радасць мыслення, творчасці, імкненне да духоўна багатага жыцця ў свеце думкі і прыгажосці.

У гэтай школе непадзельна жывуць навука і мастацтва, дапаўняючы і ўзбагачаючы адно аднаго. І калі не ўсе выхаванцы школы-каледжа стануць харэографамі, артыстамі, музыкантамі, мастакамі, яны абавязкова здзейсняцца як людзі творчай працы, так неабходнай нашаму грамадству.

Выяўляюць, адкрываюць, рассакрэчваюць, развіваюць здольнасці, адоранасць, талент кожнага са сваіх выхаванцаў, робяць іх асобамі таленавітыя, творчыя педагогі, харэографы, музыканты школы-каледжа пачынаючы з падрыхтоўчага класа (д/сад), працягваючы ў пачатковых, сярэдніх класах і завяршаючы навучаннем у каледжы (10-12 класы) набыццём выпускнікамі спецыяльнасці "Артыст ансамбля народнага танца, выкладчык харэаграфіі і рытмікі".

Сёння, шаноўныя чытачы, мы запрашаем вас у гэты сапраўдны дом радасці, гармоніі і прыгажосці.

Ірына КУЛІКОЎСКІХ,
рэдактар аддзела праблем выхавання.

НА ЗДЫМКУ: Андрэй Быхоўчанка (I курс) і Арына Кнарус (III курс) выконваюць іспанскі танец.

Фота Юрыя БОНДАРАВА.

(Працяг на 3-й стар.)

Лёсы людскія

Дзіцячая бяда
на сутыку розных заканадаўстваў

Маці памерла, і бліжэй за бабулю ў дзяўчынкі нікога няма. Але бабуля - замежніца і дазволу на апякунства над унучкай не мае...

Яе завуць Хрысціна Сакалова. Ёй 13 гадоў. Яе прыгажосць спалучае ў сабе арыстакратычную вытанчанасць і быццам бы як усходнюю кідкасць. Паводзіць сябе тактоўна. Глядзіць крыху насцярожана. Школьныя настаўнікі лічаць яе здольнай і стараннай вучаніцай. Свайго бацьку яна не ведае. Яе маці памерла ад рака 11 лютага гэтага года.

Маці – Нэлі Аляксандраўне – было 42. Яна была прыгожай. Працавала эканамістам у эксплуатацыйна-камунальным унітарным прадпрыемстве "Сокалкамунсервіс" Кастрычніцкага раёна Мінска. Жылі яны ў аднапакаёвай кватэры ў пасёлку Сокал. Пасёлак знаходзіцца ў 30 кіламетрах ад горада, але фактычна адносіцца да Мінска.

Нэлі Аляксандраўна хварэла даўно. У 97-м у яе дыягназавалі рак. Да 99-га яна перанесла дзве аперацыі і атрымала інваліднасць першай групы. Увосень 2001-га злягла. Метастазы паўзлі ўсё далей. Хрысціна бачыла ўсе пакуты, чула крыкі працятай болем маці. Было відавочна, што мама хутка памрэ. Але дзяўчынка ў тое не верыла.

Яна не верыць і цяпер. На стале Хрысціны – фотаздымак маці. "Мамачка, я ўжо зрабіла матэматыку" (ці які яшчэ ўрок), – кажа яна кожны дзень. "Мамачка, дабранач", – калі кладзецца спаць. Так кожная яе справа не абыходзіцца без мамы. Штодзень яна ходзіць на могілкі, цалуе крыж, пад якім ляжыць маці, нешта гаворыць перад ім. Хрысціна ўжо не пакутуе ад болю. Боль стаў часткай яе. Дзяўчынка не здолела б усё тое перанесці, каб не бабуля.

***

Лілія Аляксееўна Сакалова ніколі не адмахвалася ад унучкі, часта забірала яе да сябе. Было і такое, што Хрысціна жыла ў бабулі больш за год. І ў школу хадзіла па месцы жыхарства бабулі – у горадзе Бішкеку, у Кыргызстане (сама Лілія Аляксееўна і яе муж – рускія. Трапілі ў Кыргызстан яны яшчэ ў час існавання СССР па размеркаванні, дый засталіся там жыць. У сваю чаргу ў Беларусь па размеркаванні пасля вучобы трапіла іх дачка Нэлі).

Калі маці Хрысціны стала зусім дрэнна, Лілія Аляксееўна пераехала да іх. Яна ўзяла на сябе клопат пра ўнучку. Спала побач з хворай дачкой на раскладушцы, трымаючы Нэлі за руку. Плакала і разам з ёю, і асобна. І ўтраіх плакалі.

Цяпер плачуць удваіх. Пахаваўшы дачку і маці, яны адна для адной сталі як маці і дачка. Яны абедзве – яе вобраз, яе выток і наступнасць. І калі яны, абедзве – разам, дык і яна – трэцяя – быццам бы паўстае паміж імі з нябыту... Пакуль яны побач, удваіх, былое іх суіснаванне – своеасаблівае пераемнае трыпадабенства – нібыта працягваецца.

Працягваецца і рэальнае жыццё. Літаральна праз дзень пасля пахавання Нэлі Аляксандраўны абедзве Сакаловы атрымалі паведамленне з мясцовай АТС. Тэлефоны жыхароў пасёлка павінны былі перавесці на гарадскую АТС. Трэба было ісці ў ЖЭС з дакументамі. А з дакументаў – пасведчанне аб смерці Нэлі Аляксандраўны і кіргізскі пашпарт Ліліі Аляксееўны... Гэта праз агульначалавечы, эмацыянальны бок жыцця смерць успрымаецца як трагедыя, якая засланяе сабою ўсё астатняе.

А з "законнага" боку жыцця карціна выглядае гэтак. У Ліліі Аляксееўны беларускай прапіскі няма. Яна – грамадзянка Кыргызстана. У Кыргызстан, уласна кажучы, ёй і трэба ехаць. Альбо займацца афармленнем дакументаў. А Хрысціна часова павінна накіравацца ў дзіцячы дом. Даведаўшыся пра тое, дзяўчынка сказала: "Бабуля, калі не з табою, дык увогуле жыць не хачу".

***

Абвінавачванні ў бяздаддзі, недаверлівыя позіркі, безапеляцыйныя адмовы суправаджалі Лілію Аляксееўну падчас яе шматлікіх паходаў "па ўсіх інстанцыях". Можна сабе ўявіць, як гэта – тлумачыць чыноўнікам, што дачка да апошняга не хацела верыць у блізкасць смерці. Да апошняга яна старалася ўпэўніць сябе, што здолее пераісіліць хваробу і падняцца ўвесну. Любыя спробы распачаць кватэрна-папяровыя справы Нэлі Аляксандраўна ўспрымала як падрыхтоўку да пахавання. Не магла маці пазбавіць яе суцяшэння апошняй – безпадстаўнай – надзеяй. Чалавечае жыццё адлічвала апошнія дні. Ніхто не мог думаць пра наступствы...

Лілія Аляксееўна збіралася ехаць у Кыргызстан прадаваць кватэру. Гэта даволі доўга. Каб узяць Хрысціну з сабою – размовы і быць не магло. Думалі, пакуль Лілія Аляксееўна будзе ездзіць, адправіць дзяўчынку пажыць да дзядзькі ў Асіповічы. Сітуацыя была напружаная. "Чаму дзяўчынка дагэтуль дома? – пыталіся ў раённым аддзеле адукацыі. – Трэба накіроўваць яе ў інтэрнат, а потым – разбірайцеся са сваімі справамі. Выпісвайце яе з Мінска, прапісвайце ў Асіповічах".

Лёгка сказаць – часова адправіць у інтэрнат. Псіхалагічны стан Хрысціны быў тады надзвычай цяжкі. Адрываць яе ад бабулі – значыла вельмі рызыкаваць, а тут размова ішла ўвогуле пра разрыў са звыклым асяроддзем. Любому дзіцяці апынуцца ў інтэрнаце – стрэс. Што ўжо казаць пра Хрысціну.

Зразумела, у "інстанцыях" не надта ўспрымаюць такія абгрунтаванні. І справа тут не ў жорсткасці і абыякавасці. Супрацоўнікам нацыянальнага цэнтра ўсынаўлення, органаў апекі штодзень даводзіцца мецы справу з рознымі махлярамі, з такім "клапатліўцамі", якія дабіваюцца апякунства, каб дзіцячыя грошы скарыстаць на гарэлку ці яшчэ на што. Каб даць Ліліі Аляксееўне апякунства, органы апекі павінны зрабіць афіцыйнае заключэнне аб тым, што ёй можна даверыць дзіця на выхаванне. Для гэтага робіцца запыт па месцы пастаяннага жыхарства з прыцягненнем суседзяў, знаёмых, калег. У сувязі з тым, што Сакалова Л.А. – грамадзянка Кыргызстана, яна не мае прапіскі, не працавала тут, беларускія органы апекі такога заключэння зрабіць не могуць. І гэта толькі адзін момант. Апякунства – справа надзвычай адказная. Таму так часта даводзілася Ліліі Аляксееўне чуць: "Вы – не грамадзянка Беларусі. Едзьце дадому".

***

"Беларусамі я проста здзіўлена, – сцвярджае Лілія Аляксееўна . – Мне не даводзілася раней сустракацца з такой сардэчнасцю, спачуваннем чужым людзям".

На пахаванне Нэлі Аляксандраўны спатрэбіўся мільён. Можна здагадацца, што такіх грошай у Сакаловых і блізка не было. Сын дапамог, чым змог. Штосьці дала дзяржава. Зразумелая справа, гэтага аказалася зусім недастаткова. Астатняе далі староннія людзі – суседзі, знаёмыя, былыя калегі.

І дагэтуль яны не перастаюць падтрымліваць бабулю з унучкай. І дагэтуль Лілія Аляксееўна не перастае здзіўляцца. Яна падзарабляе прыбіральшчыцай. Пенсія ёй налічваецца ў Кыргызстане. А пенсія там 10 – 14 долараў. Гэтага і на жыццё не хапае...

Не засталася ўбаку і школа Хрысціны. Адразу ж з фонду ўсенавуча дзяўчынцы выдалі грашовую дапамогу. Пра неграшовую і казаць не трэба: педагогі, як маглі, стараліся ствараць найбольш спрыяльныя ўмовы для вучаніцы 6 "В". Увогуле ў 194-й школе – асаблівы мікраклімат, нейкі быццам бы сваяцкі. Гэта шмат у чым абумоўлена адасобленасцю пасёлка. Настаўнікі, бацькі, вучні звязаны паміж сабою не толькі школьнымі адносінамі. Яны яшчэ – суседзі, знаёмыя, яны часцей сустракаюцца на вуліцах, чым мінчане, іх звязваюць розныя паўсядзённыя справы.

"Лілія Аляксееўна з усёй адказнасцю ставіцца да выхавання ўнучкі, – кажа Святлана Леанардаўна Косціна, намеснік дырэктара па вучэбнай рабоце. – Яна заўсёды прыходзіць на бацькоўскія сходы, цікавіцца поспехамі Хрысціны ў вучобе. (Дарэчы, бабуля – таксама педагог. Працавала ў школе 45 гадоў, з іх 19 – завучам.) Дзяўчынка заўсёды чыста апранутая, дагледжаная. Бездакорна выхаваная. Відаць, што з ёю займаюцца". Тое ж пацвярджае класны кіраўнік Хрысціны – Вераніка Яўгенаўна Садоўская.

Педагогі шукалі магчымасць дапамагчы гэтай сям'і. "Мы ўжо думалі над тым, каб афарміць апеку на сацыяльную службу школы, – расказвае сацыяльны педагог Вальдэмар Анатольевіч Нікіцін. – Ці нават, калі спатрэбіцца, і каб удачарыць Хрысціну..."

Урэшце адміністрацыя школы накіроўвае хадайніцтва на імя начальніка пашпартна-візавай службы Кастрычніцкага раёна Мінска.

Падпісана яно дырэктарам школы Васілём Генадзьевічам Ананькам. Даючы сям'і Сакаловых надзвычай добрую характарыстыку, адміністрацыя школы "просіць прыняць да ведама неардынарнасць сітуацыі і прадаставіць Сакаловай Ліліі Аляксееўне статус найбольшага спрыяння ў атрыманні ёю віда на жыхарства і грамадзянства Рэспублікі Беларусь".

***

26 сакавіка Лілія Аляксееўна атрымала той самы "статус найбольшага спрыяння".

2 красавіка ёй далі часовую рэгістрацыю ў нашай краіне.

16 красавіка яна атрымала дапамогу на ўтрыманне дзяўчынкі.

Від на жыхарства і ўласную пенсію Ліліі Аляксееўне пакуль не даюць. Але ёсць час заняцца вырашэннем гэтых праблем. Першае, што збіраецца зрабіць Лілія Аляксееўна – разабрацца з жыллём у Кыргызстане. Цяпер яна можа паехаць туды разам з Хрысцінай.

Білеты толькі ў адзін бок каштуюць 250 умоўных. Для Сакаловых гэта значная сума. Да таго ж Лілія Аляксееўна хоча, каб Хрысціна закончыла тут навучальны год. Яна марыць адправіць унучку адпачыць на мора.

Праблем яшчэ дастаткова. "Дзе мне браць сродкі?" – хвалюецца Лілія Аляксееўна.

Але ж гэта ўсё – "дарослыя" нюансы. Хрысціна ж проста задаволена тым, што яны з бабуляй застануцца разам.

Вольга ЗАЙКІНА.

Каментарый спецыяліста

Галіна РУДЗЯНКОВА, *галоўны інспектар Галоўнага ўпраўлення сацыяльнай і выхаваўчай работы Міністэрства адукацыі:*

– Закон абавязвае органы апекі на працягу месяца пасля таго, як дзіця стала сіратой, па магчымасці ўладкаваць яго на выхаванне ў сям'ю. Толькі ў тым выключным выпадку, калі гэта ніяк не атрымліваецца, дзіця накіроўваюць у дзіцячы дом. Лілія Аляксееўна Сакалова не легалізавала на той момант сваё знаходжанне ў Беларусі. Таму яна не магла за месяц афарміць апякунства над Хрысцінай. Лілія Аляксееўна павінна спачатку звярнуцца ў беларускія органы ўнутраных спраў і атрымаць дазвол на пастаяннае месца жыхарства ў нашай краіне. Ёсць таксама асобная працэдура для замежнікаў, якія хочуць афарміць апякунства над беларускімі дзецьмі. Але яна яшчэ больш доўгая і складаная: ва ўзаемадзеянне тут уступаюць заканадаўствы розных краін. Лягчэй будзе, калі Лілія Аляксееўна атрымае дазвол на пастаяннае месца жыхарства ў Беларусі. Тады можна будзе пайсці па больш простай — нашай, унутранай працэдуры.

Напружанне ў гэтай сітуацыі тлумачыцца тым, што калі пасля заканчэння месячнага тэрміну дзіця нідзе афіцыйна не ўладкавана, орган апекі атрымлівае ад пракуратуры прадстаўленне аб парушэнні заканадаўства. Таму мае калегі з Кастрычніцкага раёна вымушаны былі спяшацца самі і прыскорваць Лілію Аляксееўну.

Лепш за ўсё ў гэтай сітуацыі было б прызначыць часовым апекуном Хрысціны яе дзядзьку з Асіповічаў. Орган апекі, зыходзячы з неардынарнасці выпадку, дазволіў бы дзяўчынцы не пераязджаць адразу па месцы жыхарства апекуна, а пажыць у Мінску з бабуляй, закончыць навучальны год у сваёй школе. Адразу ж пачаліся б выплаты пенсіі па страце карміцеля, была б прызначана дапамога на ўтрыманне дзіцяці і інш. Лілія Аляксееўна магла б тым часам спакойна вырашыць пытанні, звязаныя з атрыманнем дазволу на пастаяннае месца жыхарства ў Беларусі і пасля пераафарміць апякунства на сябе.

Калі ж Л.А.Сакалова захоча застацца грамадзянкай Кыргызстана і павезці дзяўчынку жыць туды, яна можа ўжо пераафарміць апеку на сябе ў Беларусі па міжнароднай працэдуры. Тады Лілія Аляксееўна павінна будзе прадставіць неабходны ў гэтым выпадку пакет дакументаў у пасольства Беларусі ў Бішкеку. Гэтыя дакументы будуць перададзены ў Міністэрства замежных спраў нашай краіны. Пасля таго, як Л.А.Сакалову прызначаць апекуном, яна зможа вывезці Хрысціну на пастаяннае пражыванне ў Кыргызстан, дзе павінна паставіць дзяўчынку на консульскі ўлік у беларускім пасольстве. Калі Хрысціна стане паўналетняй, яна зможа сама вырашыць, дзе жыць. Грамадзянства Беларусі захаваецца за ёю, яна зможа карыстацца сірочкімі правамі і ільготамі, зможа паступаць у любую навучальную ўстанову Беларусі.

Цяпер орган апекі Кастрычніцкага раёна Мінска сумесна з гарадской пашпартна-візавай службай, улічваючы неардынарнасць сітуацыі, знайшлі часовае вырашэнне праблемы Сакаловых. Сям'і дадзены гадавы тэрмін на завяршэнне ўсіх фармальнасцей. Апекуном над маёмасцю будзе прызначаны прадстаўнік адміністрацыі школы №194, у якой Хрысціна вучыцца. Тое дазволіць вырашыць пытанне са спадчынай.

Калі за год Лілія Аляксееўна не паспее разабрацца з вышэйназванымі пытаннямі, органы апекі вымушаны будуць прызначыць Хрысціне іншага апекуна. Спадзяюся, што гэтага не здарыцца. Далейшае залежыць ад таго, які шлях абярэ сям'я Сакаловых.

Запісала
Вольга ЗАЙКІНА.

Дабрачыннасць

Гучыць флейта...

Аб лёсе кожнага з гэтых дзяцей можна расказаць гісторыю. У кожнага - свая асабістая трагедыя, свая бяда, амаль у кожнага - галоднае і беспрытульнае дзяцінства, страта самых родных і блізкіх людзей на зямлі - мамы і таты.

Гучыць музыка, ціхая, кранальная. Гукі павольна ахутваюць сваёй прыгажосцю і гармоніяй, мімволі пераносяць у свой трапяткі, чароўны свет, захапляючы сваёй таямнічасцю.

Гучыць флейта...

Грае на ёй вучаніца 5 класа Ашмянскай школы-інтэрната Каця Анушкевіч. У музыку Бетховена яна ўкладвае свой, ёй адной зразумелы сэнс. Аб чым ты, Каця?! Аб тым, што восьмы год жыве ў інтэрнаце, аб тым, што даўно забылася, як гучыць голас мамы, якія пяшчотныя ў яе рукі, ці аб чымсьці іншым?

227 пар дзіцячых вачэй: удумлівых, занепакоеных, усхваляваных, абыякавых, з'едлівых, добразычлівых і шчаслівых, якіх [illegible]. Іх не зблытаеш з вачыма дзяцей, якія жывуць і растуць у сем'і. У вачах выхаванцаў інтэрната заўсёды жыве нейкае асцярожнае чаканне. [illegible]

Знаходзіцца школа ў невялікім гарадку Ашмяны, што ў маляўнічым куточку, сярод цяністых прысад, якраз на ўездзе ў горад (калі ехаць з боку Мінска). Па левы бок вуліцы стаяць чатыры цагляныя будынкі, два – з белай, два – з чырвонай цэглы. У маі яны патанаюць у буйна расквітнелым бэзе, зімой выглядаюць крыху сумна і насцярожана. Тут вучацца і жывуць выхаванцы школы.

Дзяржава ўзяла апеку над імі, даўшы прытулак, магчымасць вучыцца і выхоўвацца. Але сёння гэтага мала.

Усім добра вядома, якія цяжкасці сёння перажывае наша грамадства. Бачым, як лепшыя маральныя якасці чалавека — добрасумленнасць, бескарыслівасць, дабрыня, спагада, чуласць – становяцца ўсё менш і менш запатрабаванымі. Пагоня за матэрыяльнымі каштоўнасцямі, уласнай выгадай сталі прыярытэтнымі, таму вельмі прыемна бывае сустрэць шчырую ўсмешку, сапраўдную зацікаўленасць, адчуць надзейную падтрымку ў цяжкую хвіліну.

І гэта тым больш, што Ашмянская школа-інтэрнат перажывае цяпер не лепшыя часы. Будынкі, у якіх жывуць і вучацца дзеці, знаходзяцца ў аварыйным стане: працякаюць дахі, абвальваецца столь, прагнілі аконныя рамы, патрабуюць замены дзверы. Амаль кожны дзень прыходзіцца змагацца з прарывамі цеплатрасы, каналізацыі, водаправода. У нездавальняючым стане знаходзіцца электраправодка. Здараюцца выпадкі затаплення падвальных памяшканняў. Адным словам, праблем вельмі шмат, але сёння імі нікога не здзівіш. У каго іх няма? Праблемы трэба вырашаць. І сёння [illegible] вялікую падзяку людзям, якія нам дапамагаюць [illegible]. Гэта грамадзяне італьянскага горада Калонья аль Серыа (правінцыя Бергама): Антоніа Лакатэлі (прафесіянальны будаўнік), Боначына Сіманета (служачая банка), Джан П'ера Маджыоні (бухгалтар), Андрэа Цірлон (рэстаўратар мэблі). У сябе на радзіме яны аб'ядналіся ў групу "A.S.J.A.", прынялі статут, афіцыйна зарэгістравалі сваю дзейнасць. Усё гэта для таго, каб дапамагчы школе-інтэрнату. Вось такія яны, сціплыя і самаадданыя людзі, якія ўзялі на сябе цяжар няпростай задачы – рэканструкцыі школы-інтэрната.

З 1997 года яны прымаюць у свае сем'і выхаванцаў школы, даючы ім цяпло, пяшчоту, якімі апошнія абдзелены з боку сваіх родных. Амаль ніхто з навучэнцаў школы не бачыў ва ўласных сем'ях станоўчага прыкладу ў адносінах паміж бацькамі і дзецьмі. Такім прыкладам ім часта служыць італьянская сям'я.

У 1998 годзе група "A.S.J.A." упершыню наведала школу-інтэрнат, пазнаёмілася з побытам, жыццём дзяцей, са шчырай увагай і разуменнем аднеслася да праблем школы і пачала дапамагаць матэрыяльнымі і фінансавымі сродкамі.

Падрыхтоўка і выбар праектна-каштарыснай дакументацыі на першую чаргу капітальнай рэканструкцыі школы, якая пачалася ў верасні 2000 года, былі прафінансаваны менавіта гэтай групай. Яны ж прафінансавалі асноўную долю (65 працэнтаў) будаўніча-мантажных работ, якія праводзіліся ў 2000, 2001 гадах. Акрамя таго, група "A.S.J.A." праводзіць значную работу па далучэнню да дабрачыннай дзейнасці італьянскіх фірмаў, прыватных асоб. Гэта ўжо дазволіла сабраць значную колькасць будаўнічых і іншых матэрыялаў.

Была адпраўлена для першай чаргі будаўніцтва асвятляльная арматура, пакрыццё для падлогі і сцен, кабінеты стаматолага і ўрача, сантэхнічнае і іншае абсталяванне і г.д. Папярэднія падлікі паказваюць, што зніжэнне кошту рэканструкцыі з улікам гуманітарных паставак можа скласці да 50 працэнтаў.

Не засталіся абыякавымі італьянскія грамадзяне і да штодзённых патрэб вучэбна-выхаваўчых, сацыяльна-бытавых, гаспадарчых, медыцынскіх праблем.

У сакавіку 1999 года ў Ашмяны з удзелам гэтай групы, а таксама групай "Сябры Ашмяны" па чыгунцы ў пяці кантэйнерах было дастаўлена 60 тон груза, які потым быў размеркаваны паміж школамі, дзіцячымі садкамі, медыцынскімі ўстановамі Ашмянскага раёна.

У 2000-2002 гадах у школу-нтэрнат было дастаўлена з Італіі больш як 50 тон гуманітарнага груза, сабранага групай "A.S.J.A." У яго склад увайшлі рознае абсталяванне, вопратка, абутак, сродкі для мыцця, прадметы асабістай гігіены, канцтавары, камп'ютэры, цацкі. Гэта дазволіла на даволі працяглы час вырашыць праблемы, якія існуюць пры недастатковым фінансаванні, а таксама падзяліцца з васьмю іншымі школамі-інтэрнатамі і дзіцячымі дамамі Гродзенскай вобласці, а таксама шматлікімі дзіцячымі ўстановамі Ашмянскага раёна, і гэта не апошнія гуманітарныя пастаўкі, арганізаваныя групай "A.S.J.A.".

Група "A.S.J.A." устанавіла 20 штогадовых стыпендый для дзяцей-сірот Ашмянскай школы-інтэрната, якія дасягнулі поспехаў у вучобе і паводзінах.

Пры дапамозе ўдзельнікаў групы школа пачала супрацоўніцтва з міжнародным клубам "ROTARY CLUB", які ў сваю чаргу дапамагае нам у вырашэнні пытанняў падрыхтоўкі праектна-каштарыснай дакументацыі, вырашэнні шматлікіх тэхнічных пытанняў.

Немагчыма ў некалькіх газетных радках расказаць пра гэтых шчырых і простых людзей. У кожнага з іх ёсць свая сям'я, дзеці, свае праблемы. Але вось ужо пяць гадоў, як яны, не лічачыся з часам і шматлікімі цяжкасцямі, робяць усё магчымае, каб дапамагчы дзецям далёкай Беларусі: праводзяць дабрачынныя мерапрыемствы, шукаюць фірмы і прыватных асоб, якія б маглі аказаць канкрэтную дапамогу, фарміруюць гуманітарныя караваны, збіраюць сродкі на будаўніцтва.

Розныя па ўзросту, інтарэсах людзі могуць на некалькі дзён кінуць свае справы на радзіме і, змяняючы адзін другога за рулём аўтамабіля, у адны суткі праз некалькі еўрапейскіх граніц пераадолець адлегласць больш як у дзве тысячы кіламетраў, каб на месцы вырашыць шматлікія праблемы рэканструкцыі і іншыя пытанні развіцця навучальнай установы.

У маі 2001 года ўдзельнікі групы "A.S.J.A." былі ўзнагароджаны ганаровымі граматамі Дэпартамента па гуманітарнай дзейнасці пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь за гуманнасць, міласэрнасць, шматгадовую дабрачынную дапамогу выхаванцам Ашмянскай школы-інтэрната.

Асобна хочацца расказаць пра жыхарку Італіі, немку па нацыянальнасці, 80-гадовую жанчыну Хэддзі Гутвенігер. Яна таксама дапамагае нашай школе грашовымі сродкамі. Толькі ёю пералічана на нашы рахункі некалькі тысяч долараў ЗША. Хэддзі ніколі не бачыла школы-інтэрната, ніколі не была на Беларусі. Толькі некалькі разоў на год яна прымае ў сябе нашу выхаванку Кацю Анушкевіч. Магчыма, дзяўчынка нагадвае Хэддзі яе ўласную дачку ў дзяцінстве, якая заўчасна загінула.

Нягледзячы на ўзрост, Хэддзі і маленькая Каця разам працуюць на прысядзібным участку, падымаюцца ў горы палюбавацца маляўнічымі краявідамі Альпаў.

Хэддзі вучыць Кацю дабрыні, чуласці, а яшчэ вучыць разумець і адчуваць прыгажосць музыкі. Каця пры дапамозе сваёй апякункі вучыцца іграць на флейце. Калі дзяўчынка вяртаецца ў інтэрнат, яна займаецца ў струнным аркестры, дзе саліруе на флейце. І, калі змаўкаюць гукі струн, пачынае граць флейта, перадаючы сваёй немудрагелістай мелодыяй тугу і смутак яшчэ зусім маленькай чалавечай душы, а таксама пасылае сваю шчырую падзяку праз тысячы кіламетраў да паднoжжа Альпійскіх гор.

Няхай грае флейта, гучыць музыка і дзіцячы смех, няхай не ведае ніякіх дзяржаўных межаў сапраўдная чалавечая прыхільнасць, імкненне дапамагчы. І няхай не ведае ніякіх межаў простая чалавечая падзяка!

Ірына БРАЗОЎСКАЯ,
намеснік дырэктара па выхаваўчай рабоце Ашмянскай школы-інтэрната.

Працяг размовы

У "Настаўніцкай газеце" ад 20 красавіка № 49 быў змешчаны артыкул доктара гістарычных навук, прафесара, загадчыка кафедры гуманітарных дысцыплін Беларускага дзяржаўнага універсітэта інфарматыкі і радыёэлектронікі Яўгена Новіка, у якім аўтар робіць спробу дэталёва прааналізаваць вучэбны дапаможнік "Гісторыя Беларусі" для вучняў 9 класа (Мінск, 1997 год. Аўтары - У.Н.Сідарцоў, В.М.Фамін, С.В.Паноў).

Шэраг крытычных заўваг і прапаноў, зробленых аўтарам артыкула, выклікаў цікавасць з боку чытачоў, педагогаў і навукоўцаў.

У рэдакцыю паступілі рэцэнзіі на вышэйзгаданы вучэбны дапаможнік, у якіх даецца крыху іншая ацэнка матэрыялу, змешчанага ў кнізе. Сёння мы прапануем чытачам азнаёміцца з імі.

Ад дапаможніка - да падручніка

У 1999 годзе дзевятыя класы атрымалі ўжо другое выданне вучэбнага дапаможніка "Гісторыя Беларусі (1917-1996)" у аўтарстве У.Н.Сідарцова, В.М.Фаміна, С.В.Панова і пад рэдакцыяй доктара гістарычных навук, прафесара М.С.Сташкевіча. Гэтае выданне можна лічыць больш удалым за першае. Выканана яно на дастаткова высокім навуковым і метадычным узроўні. На мой погляд, аўтары аднесліся да працы адказна, зыходзілі з цвёрдых грамадзянскіх, патрыятычных пазіцый, уклалі ў дапаможнік не толькі веды, розум, але душу і сэрца.

Матэрыялы тэм і параграфаў падаюцца з улікам апошніх дасягненняў грамадазнаўчых навук у нашай краіне і ў свеце. Дапускаюцца плюралістычныя меркаванні, чытач падводзіцца да высноў на падставе шматлікіх фактаў, гістарычных дакументаў, сведчанняў, аргументаў. Аптымальнымі падаюцца мне і аб'ёмы тэкстаў. Мова дапаможніка, яе стылявыя асаблівасці адпавядаюць узросту вучняў 9-га класа. У той жа час матэрыялы для ўрокаў з'яўляюцца максімальна інфарматыўнымі, навучальнымі, фарміруюць асновы грамадазнаўчых поглядаў.

Праз усе старонкі дапаможніка чырвонай ніткай праходзіць вызначальная роля працоўных: у паўсядзённай стваральнай працы, у гераічнай барацьбе супраць ворагаў, у духоўнай сферы. Выклікаюць гонар прыведзеныя факты высокіх дасягненняў Беларусі і яе народа ў 60-70-я гады XX стагоддзя. Вельмі ўдалым можна лічыць змяшчэнне ў дапаможніку партрэтаў (тэкставых і выяўных) зорак беларускай гісторыі. З асаблівай цеплынёй гаворыцца аб лідэрах Беларусі К.П.Мазураве і П.М.Машэраве. Нават сціплая характарыстыка гэтых славутых дзеячаў мае вялікае выхаваўчае значэнне, закладвае ў навучэнцаў высокія маральныя асновы, фарміруе неабходныя чалавечыя якасці. Вельмі важную адукацыйную функцыю выконвае тлумачэнне вялікай колькасці ёмістых паняццяў, што паглыбляе, удакладняе веды, дазваляе дасягнуць паўнаты разумення падзей і з'яў.

Заслугоўвае быць адзначаным метадычны бок выдання. Па-першае, лагічным уяўляецца размеркаванне навейшага гістарычнага перыяду ўсяго на чатыры раздзелы, у кожным з якіх у асноўным разглядаюцца 2-3 тэмы. 29 параграфаў прыпадае на 34 урокі, што не абцяжарвае заняткі аб'ёмам вучэбнага матэрыялу, дазваляе настаўніку спакойна працаваць.

Па-другое, фармуліроўкі тэм і параграфаў старанна вывераны, нясуць у сабе інфармацыю, нацэльваюць на адзінае ўспрыняцце матэрыялу.

Па-трэцяе, аўтары прапануюць настаўнікам і вучням шмат метадаў і прыёмаў дзеля сапраўды творчага і глыбокага засваення ведаў. Новы матэрыял рэкамендуецца заўсёды ўвязваць з пройдзеным, у пацвярджэнне зместу прыводзяцца "гістарычныя факты", "пункты гледжання", "словы ўдзельніка", пытанні і заданні па тэме. Вучні нязмушана падводзяцца да засваення ведаў у атмасферы дыскусій, спрэчак, плюралізму, самастойных заключэнняў, хаця ў кожным параграфе падаюцца і высновы аўтараў дапаможніка.

Па-чацвёртае, выданне дапаўняецца крыніцамі, дакументамі А калі вучань памкнецца глыбей гранікнуць у гістарычную эпоху – да яго паслуг маецца спіс рэкамендаванай літаратуры.

Па-пятае, узбагачае змест і сінхранічная табліца "Асноўныя падзеі беларускай і сусветнай гісторыі", а таксама "Заключная гутарка", "Метадычныя парады".

Па-шостае, вучэбны матэрыял суправаджаецца якасна выкананымі картамі, табліцамі, схемамі, ілюстрацыямі.

Станоўчай якасцю дапаможніка з'яўляецца і тое, што тэмы раскрываюцца з памяркоўных, талерантных пазіцый, без абсалютызацыі падзей і з'яў, з улікам поглядаў розных даследчыкаў.

Кніга надрукавана на добрай паперы і эстэтычна густоўна аформлена.

Такім чынам, праведзеныя аргументы дазваляюць зрабіць выснову аб тым, што вучэбны дапаможнік "Гісторыя Беларусі 1917-1996" для 9 класа з'яўляецца кваліфікаванай працай і можа паслужыць асновай для стварэння падручніка. Праўда, у гэтым выпадку неабходны дапрацоўкі, папраўкі ў адпаведнасці з праграмай, пэўная карэкцыя ў сувязі з бегам часу і зменай умоў.

Разам з тым можна выказаць і асобныя меркаванні ў якасці заўваг. Напрыклад, на старонках 9-10 не ўказваецца на магчымасць кааліцыі дэмакратычных сіл перад Кастрычнікам 1917 года. Не гаворыцца ў выданні аб першых сацыялістычных пераўтварэннях, як гэтага патрабуе праграма. Даволі сціпла і не вельмі канкрэтна падаецца матэрыял аб сутнасці палітыкі ваеннага камунізму і НЭПа. Сцвярджаецца, што па харчразвёрстцы ў сялян забіралі толькі "лішкі" прадукцыі, што не адпавядае рэчаіснасці. Недастаткова выразна гучыць і паняцце "вытворчых адносін", парушэнне якіх было відавочным у савецкія часы.

Ёсць і недакладнасці. На старонцы 26 дапаможніка Я.Свярдлоў называецца старшынёй урада РСФСР. На старонцы 42 указваецца, што ў 1925 годзе рада БНР аб'явіла аб сваім роспуску, а на старонцы 68 гаворыцца, што гэта зрабіла частка ўрада БНР. Дзе праўда?

Ёсць і недапушчаныя пралікі аўтараў. У храналагічнай табліцы прапушчана надзвычай важная дата: 9 мая 1945 г. – Дзень Перамогі над фашысцкай Германіяй.

1. Варта было б дапоўніць выданне характарыстыкай перыяду 1996-2002 г. Выкарыстаць для гэтага новыя навуковыя даследаванні па гісторыі.

2. Пры дапрацоўцы ёсць магчымасць удасканаліць змест выдання, палепшыць яго фактуру і моўны стыль, выразней акрэсліць прыярытэты гістарычных падзей.

3. Магчыма, цэльнасць аўтарскага тэксту не трэба перарываць дадатковымі метадычнымі матэрыяламі, а вынесці іх у канец параграфа.

4. Забяспечыць выданне больш яркімі наглядымі матэрыяламі (фотаздымкамі, малюнкамі і рэпрадукцыямі і інш.).

Тым не менш указаныя заўвагі не перакрэсліваюць вучэбную і метадычную каштоўнасць выдання, якое можа, пры пэўнай дапрацоўцы, паспяхова служыць справе адукацыі і выхавання вучнёўскай моладзі нашай краіны.

Б.М.ІВАНЧУК,
кандыдат гістарычных навук, дацэнт кафедры гісторыі Беларусі ўстановы адукацыі "Гродзенскі дзяржаўны універсітэт імя Янкі Купалы".

Арыенцір для іншых

Падзеі пачатку 90-х гадоў XX стагоддзя аказалі ўплыў не толькі на грамадска-палітычнае развіццё Беларусі, але і патрабавалі змен у многіх сферах жыцця, у тым ліку і ў адукацыйнай. Пасля распаду СССР асабліва ў складаным становішчы апынуліся выкладчыкі і настаўнікі грамадазнаўча-гуманітарных дысцыплін. Набыццё нацыянальна-дзяржаўнай незалежнасці аб'ектыўна патрабавала асэнсавання пройдзенага гістарычнага шляху, пошуку адказаў на шматлікія пытанні, якія ставіла жыццё.

Адмаўленне ад ідэалагічнага дыктату падштурхнула даследчыкаў да глыбокага асэнсавання айчыннай гісторыі. У друку з'явілася шмат прац, у якіх навукоўцы, публіцысты і аматары адкрывалі раней не вядомыя старонкі айчыннай гісторыі. Патрабаваўся час, каб абагульніць, прычым самыя розныя, нават супрацьлеглыя, а іншы раз і ўзаемавыключныя ацэнкі і высновы.

Справа абвастралася тым, што навукова-метадычных школ напісання падручнікаў па айчыннай гісторыі, асабліва тых, што патрабаваў час, у рэспубліцы не было. Востра не ставала неабходнага факталагічнага матэрыялу, каб зрабіць глыбокія навуковыя высновы і ацэнкі, якія адпавядалі б нацыянальнай гісторыі.

Нягледзячы на шматлікія навукова-метадычныя складанасці і матэрыяльныя цяжкасці, дзякуючы намаганням навукоўцаў і настаўнікаў, былі падрыхтаваныя першыя падручнікі для школ, сярэдніх спецыяльных устаноў і ВНУ. Аб'ектыўна ацэньваючы набыткі, неабходна адзначыць, што першы вопыт напісання падручнікаў па гісторыі выклікаў шмат заўваг і нават негатыўных ацэнак як з боку навукоўцаў, так і з боку настаўнікаў.

У другой палове 90-х гадоў, улічваючы папярэдні вопыт і пры падтрымцы Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, быў выдадзен шэраг новых падручнікаў і дапаможнікаў. Значную цікавасць як па змесце, так і па форме падачы матэрыялу ўяўляе вучэбны дапаможнік для 9 класа па гісторыі Беларусі, падрыхтаваны высокакваліфікаваным аўтарскім калектывам у складзе: У.Н.Сідарцова, В.М.Фаміна, С.В.Панова, пад агульнай рэдакцыяй доктара гістарычных навук, прафесара М.С.Сташкевіча.

Вядомыя ў нашай рэспубліцы гісторыкі прапанавалі дапаможнік, які з пункту гледжання зместу, падбору фактычнага матэрыялу, методыкі яго падачы ўяўляе сабой у пэўным сэнсе ўзор, можа з'яўляцца станоўчым арыенцірам для прац іншых аўтараў, якія вядуць адпаведную метадычную работу.

На наш погляд, дапаможнік у цэлым адпавядае вучэбнай праграме. У ім даволі ўдала аб'яднаны тэарэтычныя палажэнні з канкрэтнымі гістарычнымі фактамі, дадатковым матэрыялам. Вельмі важна, што ў канцы кожнай тэмы ёсць пытанні і заданні. Акрамя таго, у "Заключнай гутарцы" прыводзяцца матэрыялы для самастойных разважанняў школьнікаў і дыскусійных размоў, метадычныя парады аб тым, як рабіць аналіз гістарычных падзей, абгрунтоўваць асабістыя меркаванні, супастаўляючы розныя пункты гледжання на гістарычныя падзеі.

Галоўнае дасягненне аўтарскага калектыву ў тым, што быў знойдзены своеасаблівы метад падачы гістарычнага матэрыялу, адбылося адмаўленне ад традыцыйных форм. Выдзяленне найбольш важных фактаў, гістарычных асоб, неардынарных думак і разважанняў, як уяўляецца, станоўча паўплываюць на засваенне факталагічных матэрыялаў, будуць садзейнічаць развіццю аналітычнай арыентацыі інтэлектуальных здольнасцей школьнікаў.

Разам з тым змест дапаможніка, які выдадзены ў 1999 годзе, безумоўна, патрабуе новага асэнсавання, крыху іншых падыходаў і фармулёвак, калі ўлічваць напрацоўкі айчыннай і замежнай гістарыяграфіі і метадычнай навукі. На наш погляд, у новым выданні аўтарскаму калектыву неабходна ўлічыць асобныя парады метадычнага характару. Так, раздзел "Метадычныя парады" пажадана было б размясціць перад асноўным зместам, што дазволіла б зарыентаваць вучняў на больш плённую працу, звярнуць іх увагу на важнейшыя пытанні тэмы. Патрабуе ўдасканалення шэраг фармулёвак. Напрыклад, "Савецка-польская вайна", "Абвяшчэнне БССР", "Становішча Заходняй Беларусі", "Нямецка-фашысцкая акупацыя БССР". На нашу думку, неабходна больш рашуча адмовіцца ад прынятых у савецкай гістарыяграфіі прапагандысцка-ідэалагічных штампаў. Як зразумець вучню, ды і настаўніку – "Становішча Заходняй Беларусі", што гэта было: тэрытарыяльна-адміністрацыйная ці дзяржаўная адзінка? Як уяўляецца, больш адпаведна і навукова дакладна назву параграфа вызначыць гэтак – "Становішча насельніцтва заходняга рэгіёна Беларусі ў перыяд польскай акупацыі. 1921-1939 гг.".

Некаторыя высновы патрабуюць не меншай навуковай дакладнасці. Напрыклад, у заключэнні да параграфа 2 (с. 20) аўтары адзначаюць, што дзейнасць БНР была не завершана па прычыне таго, што "гэтая ідэя не падзялялася пэўнай часткай насельніцтва". Аднак ці толькі таму? Апошнія гістарыяграфічныя даследаванні дапамагаюць зрабіць больш трывалыя высновы.

Новае выданне пажадана папоўніць больш значнымі абагульняльнымі звесткамі. Вучні не толькі дзевятага, але і малодшых класаў абавязаны ведаць, што ў гады Вялікай Айчыннай вайны на тэрыторыі Беларусі змагаліся 374 тыс. партызан, аб'яднаных у 213 брыгад у складзе 997 атрадаў, а 258 партызанскіх атрадаў дзейнічалі самастойна, звыш 400 тыс. чалавек знаходзілася ў партызанскім рэзерве, больш 1,5 млн. жыхароў Беларусі змагаліся ў радах Чырвонай Арміі. Нельга забываць і таго, што барацьбой на акупіраванай тэрыторыі кіравалі падпольныя партыйныя камітэты.

У тэмах, што раскрываюць сацыяльна-эканамічнае жыццё ў пасляваенныя гады, разам з красамоўнымі дыяграмамі, якія складзены аўтарамі, пажадана прывесці абагульняльныя дадзеныя аб колькасці буйнейшых прамысловых прадпрыемстваў, якія былі пабудаваны на Беларусі (157 у 50-я гады, 167 ў 60-я гады, 487 у 70-х і пачатку 80-х).

Дапаможнік утрымлівае шмат ілюстрацый, карт, схем, тлумачэнняў, што, безумоўна, узбагачае яго навукова-метадычную вартасць, спрыяе фарміраванню нацыянальна-дзяржаўнай свядомасці юнага пакалення.

А.А.КАВАЛЕНЯ,
загадчык кафедры айчыннай і сусветнай гісторыі БДПУ імя М.Танка, доктар гістарычных навук, прафесар.

“Настаўніцкая газета” ў гасцях у Бабруйскага вучэбнага комплекса школа-каледж мастацтваў

Дыялог дырэктара са знакамітым філосафам

Фота Юрыя БОНДАРАВА.

У Клаўдзіі Іванаўны Лукашэвіч, кіраўніка школы-каледжа мастацтваў, - адметны, і ў нейкім сэнсе незвычайны, педагагічны лёс.

У свой час скончыўшы філасофскі факультэт БДУ яна трапіла выкладаць філасофію ў Мінскае харэаграфічнае вучылішча. Мастацтва харэаграфіі захапіла яе сваёй прыгажосцю. А пасля... разам з мужам-харэографам пераехала ў Бабруйск, і пачалі яны ствараць першую ў гэтым горадзе дзіцячую харэаграфічную студыю. Потым прапанавалі Клаўдзіі Іванаўне ўзначаліць сярэднюю школу з харэаграфічным ухілам, якая паступова ператварылася ў школу-каледж мастацтваў.

Ведаючы загадзя гэтыя абставіны, мне літаральна закарцела з дырэктарам-філосафам павесці дыялог пра мастацтва, яго ролю ў выхаванні маладога чалавека, пра раскрыццё юных талентаў праз філасофію, яе традыцыі . Дапамог выпадак: незнарок трапіўся на вочы артыкул знакамітага грузінскага філосафа Мераба Канстанцінавіча Мамардашвілі, дзе ён разважае на гэтую тэму. Я прапанавала Клаўдзіі Іванаўне выкарыстаць думкі грузінскага філосафа ў нашым дыялогу, і яна пагадзілася.

"Усе мы - "брыдкія качаняты", але нешта неўсвядомленае намі нейкім знакам выдзяляе нас, робіць нас нязграбнымі да ўжо наладжанага жыцця. Тое, што выдзяляе нас - крылы, іншыя магчымасці, чым у людзей вакол... Кожны з нас да чагосьці прызначаны і ў сваёй гэтай прызначанасці - элітарны.

Малады чалавек поўны патэнцый, адчак рэалізуюцца толькі некаторыя. Але ж ён - носьбіт усяго. Перад тым, як упэўніцца ў нейкую руціну, ён лебедзь з адмецінай".

- Прырода падаравала чалавеку здольнасці, пра якія ён часам і не здагадваецца. Важна не толькі ўбачыць гэту "адмеціну" ў ім, але ўмела развіць яе. Наша школа-каледж паставіла першачарговай вырашэнне такой задачы. Гэта вельмі няпроста і вымагае вялікай працы педагогаў. Аказалася, дзіцяці лягчэй станцаваць "Лявоніху", чым "Паланез". Таму што для гэтага танца яго трэба вучыць прыгожа хадзіць. Вось мы і пачалі гаварыць з ім пра мастацтва, тэатр, харэаграфію.

Існуе яшчэ адна праблема. Сёння, калі запытацца выпускніка сярэдняй школы, напрыклад, медаліста, пра тое, на якія творы А.С.Пушкіна кампазітар П.І.Чайкоўскі напісаў музыку, мала хто адкажа. Настаўнікі літаратуры гэтага не ведаюць, вось у чым бяда.

Не здольны дурань выйсці на сцэну і станцаваць генія. Дапускаю, што вучань нашай школы вучыцца на "тройкі", але ўпэўнена, што яго розум працуе ў іншым напрамку: штосьці чытае, чымсьці займаецца. Усе геніяльныя людзі не былі выдатнікамі, але былі ад прыроды творчымі, таленавітымі і змаглі сябе рэалізаваць ў жыцці.

У нашай школе з першага класа вучань кожны дзень займаецца харэаграфіяй, рытмікай, музыкай, мастацтвам. Гэтыя заняткі насычаюць дзяцей іншай жыццёвай энергетыкай, яны развіваюць іхнія душы. І нават калі наш выпускнік звяжа жыццё не з прафесіяй мастацкага профілю, ён і да іншай працы будзе прыўносіць творчы падыход.

Часам мне шкада: чаму сёння не гучыць ва ўвесь голас думка пра тое, што такія новыя тыпы навучальных устаноў, як гімназіі, ліцэі, павінны адрозніваць ад звычайных школ перш-наперш прысутнасцю духоўнасці.

"Вялікі філосаф Кант гаварыў, што самае прыгожае ў свеце - душа, запоўненая пачуццямі. Суаднесенасць з мастацтвам, спляценне з ім - сіла, якая стварае ў кожным з нас пэўны стан, падзеі, каторыя самі па сабе, магчыма, і не адбыліся б. Таму, каб адчуць такія чалавечыя станы, трэба аддаць сябе законам свята, колеру, прыгажосці".

- Мне ўспомніцца знакаміты педагог А.С.Макаранка. Калі да яго ў калонію прыехала інспектрыса і запытала "Чаго ж вам не хапае?" - ён адказаў: - "Затлусцелі мы тут, чыстай вады не хапае. Вось у нас ёсць прыгожае возера, яно зарасло, і, акрамя лілей, у ім болей ціны. Таму, лічу, у школе пастаянна павінна біць жывая крыніца, новая справа, творчасць і педагогаў, і дзяцей. За два тыдні мы падрыхтавалі літаратурна-харэаграфічны спектакль спецыяльна да сустрэчы гасцей нашага горада. На ролю Усяміллы ў гэты спектакль мы запрасілі актрысу нашага драматычнага тэатра, і яна так выказала сваё ўражанне: "Я адчула, як быццам мяне вывезлі ў лес вясной, прывялі да крыніцы з чыстай вадой і напаілі".

Калі нашы вучні вучыліся ў розных школах і прыходзілі да нас у былую харэаграфічную на заняткі, яны адчувалі сябе як паміж двух агнёў. Дзіця разрывалася паміж навучаннем і творчасцю. У 1997 годзе мы пачалі эксперымент па аб'яднанню дзвюх праграм - вучэбнай і харэаграфічнай, а ў 1998 годзе выканкам прыняў рашэнне адкрыць вучэбны комплекс школа-каледж мастацтваў (на аснове распрацаваных нашымі педагогамі аўтарскіх праграм, зацверджаных у Міністэрстве адукацыі).

У мінулым годзе адбыўся першы выпуск выхаванцаў каледжа. 14 выпускнікоў атрымалі спецыяльнасць "Артыст ансамбля народнага танца, выкладчык харэаграфіі і рытмікі".

Гэты выпуск прынёс самую высокую адзнаку нашай рабоце: шэсць выпускнікоў паступілі на працу ў прафесійныя ансамблі - такія, як "Харошкі" і "Дзяржаўны ансамбль танца", двое ўжо працуюць у нас у каледжы як выкладчыкі-харэографы, шасцёра - паступілі ў ВНУ сталіцы.

"Нельга павучаць, нельга пасадзіць дзіця за кнігу і казаць "чытай". Трэба звярнуць увагу на пошукі лебядзінай ноты. Варта раскрыць прастору развіцця. А гэта залежыць ад атмасферы, ад здольнасці настаўнікаў абуджаць у маладых людзей самастойныя, адзінкавыя пачаткі. Выкладанне, выхаванне не толькі аўтаномныя, гэта - састаўная частка жыцця, якая нясе на сабе адбітак, мабыць, адзіночнасці, адносіны дарослых".

- Гэта вельмі цікавая думка наконт таго, што кожнае дзіця - як лебедзь з яйка. Але ёсць птушкі розныя. Самая прыгожая - лебедзь, аднак ёсць жа і прыгожыя пёўні, і куры-нясушкі, і ўсе яны мусяць быць і выконваць сваю, адведзеную толькі ім ролю.

Нашы выхаванцы - не безаблічныя, нават калі хто з іх і без крылаў, але - са сваім тварам. Важна, каб не толькі крылы, але і стрыжань быў, які галоўны ў фарміраванні асобы. Гэты стрыжань духоўнасці нашы вучні нарошчваюць у сабе на ўроках класічнага танца, у музыцы, што суправаджае іх, у гуртках дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, у пастаянным судакрананні да высокага мастацтва і культуры. Крылы - так, праўда, ні гэта, але як часта птушку ранішнюю забіваюць, калі яна яшчэ не паспела ўзляцець. У нас у школе ёсць традыцыя: мы праводзім конкурс "Фантазія". Яго дэвіз "Любі не сябе ў мастацтве, а мастацтва ў сабе". У конкурсе ўдзельнічаюць літаральна ўсе, хто хоча. Дык вось, калі дзеці пачынаюць танцаваць у гэтым конкурсе ўпершыню, 70 працэнтаў з іх адчуваюць страх. І яны не нас баяцца, яны баяцца жыцця, што вакол іх.

Неяк я працавала ў прыёмнай камісіі мастацкай школы, прагледзела 20 работ, і толькі дзве з іх - чыстыя, цёплыя, радасныя. Уразілі чорна-шэра-белыя малюнкі - вуліца, твары, твары, і сярод іх - ніводнага з усмешкай. Я пытаюся ў дзяўчынкі: "Няўжо ты не бачыш ніводнага добрага твару?" Яна мне адказвае: "Сядзьце ў тралейбус і паглядзіце на людзей, якія там едуць". Так, на жаль, соцыум часам адмоўна ўплывае на выхаванне дзяцей, нашы педагогі адчуваюць гэта у рабоце з дзецьмі.

Наконт патэнцый нашых педагогаў. Нельга ўвесь калектыў прымусіць ствараць - гэта нерэальна.

У любым калектыве (напрыклад, у колькасці 80 чалавек) павінна быць ядро - прыкладна 10 чалавек, таленавітых, апантаных ідэяй, 25 - знешняе кола - праціўнікі змен, 45 - назіральнікі. І вось задача кіраўніка ў тым, каб здаровае ядро не моцна, але ўвесь час забірала ў сваё кола педагогаў з боку назіральнікаў, і не давае магчымасці расці колькасці праціўнікаў [illegible].

У нас чатыры намеснікі плюс арганізатар плюс псіхолаг плюс восем таленавітых харэографаў - ужо 14 чалавек з 80. Але ж і нашы назіральнікі таксама не пасіўныя, яны, як і бацькі дзяцей, заражаныя творчасцю, а кола нядобразычліўцаў з кожным годам становіцца ўсё больш пасіўным і менш агрэсіўным. Калі ўлічыць тое, што ёсць яшчэ шэраг настаўнікаў-прадметнікаў, таленавітых і творчых, то, на мой погляд, калектыў здольны вырашаць самыя няпростыя педагагічныя і выхаваўчыя задачы, ён адбыўся.

"Праблема школы нямала вырашаць, вырошчваючы ў якімсьці інкубатары ідэальных настаўнікаў, якія потым перайначаць школьнае жыццё пачуццём. Яно (жыццё) само павінна быць арганізавана так, каб вынік выхавання не залежыў ад таго, апынецца выпадкова настаўнік самадурам ці нядзьдай. А ў нас наадварот. У гэты атамны каціл, што называецца жыццём, уводзяцца такія стрыжні, якія ініцыруюць часам самыя нежаданыя якасці. І агарадзіць школу ад грамадства ў гэтым сэнсе немагчыма".

- На жаль, гэта сапраўды так: мы не можам жыць у грамадстве, не залежачы ад яго. І праблемы грамадства - эканамічныя, сацыяльныя - уплываюць на нашае жыццё, адбіваюцца на нашым настроі.

Матэрыяльная база ў школы-каледжа - практычна нулявая. Магчыма, канешне, самім шыць танцавальныя касцюмы, і мы гэта робім. Аднак мы не маем сродкаў на набыццё сваёй музычнай апаратуры. Вы бачылі крэслы ў нашай актавай зале - яны так хутка стаць 40 гадоў. Мы не маем магчымасці выйсці ў Інтэрнэт і запісаць добрую музыку (1 фанаграма каштуе 10-15 долараў). І як бы мы ні намагаліся самі дэкарацыі, малявалі, шылі касцюмы, усё роўна прыстойна апрануць усіх юных артыстаў спектакля "Шчаўкунчык" мы не маем магчымасці.

Неяк нам выдзелілі прэзідэнцкі грант - 1,5 мільёна рублёў. Аднак, пакуль ён да нас дайшоў, гэтых грошай хапіла на набыццё ўсяго аднаго камплекту танцавальных касцюмаў.

Гэтая непаваротлівасць у заканадаўстве краіны не дае нам мажлівасці зарабляць грошы ад канцэртнай дзейнасці. Нельга - таму што няма ліцэнзіі. У творчай дзейнасці нам ніхто не перашкаджае, наадварот, усе падтрымліваюць. Гэта у першую чаргу трэба нашым юным таленавітым дзецям.

Мы стварылі навучальную ўстанову, якая па значнасці ўжо сёння займае высокую ступень. Неабходна практыка, напрацоўка духоўнасці, і мы спадзяемся, што з кожным годам нашы выпускнікі будуць папаўняць духоўную эліту горада, а значыць, паляпшаць жыццё вакол сябе, рабіць яго больш прыгожым.

Ірына КУЛІКОЎСКІХ.

Уладзімір ЧМІЛЬ, педагог-арганізатар:

"Калі не творча, дык навошта"

– Гэтым выказваннем вядомага расійскага вучонага-педагога І.П.Іванова коратка і дакладна можна вызначыць сутнасць штодзённай выхаваўчай працы нашага калектыву педагогаў. Самае галоўнае ў сістэме калектыўнага творчага выхавання – ідэя садружнасці дарослых і дзяцей, старэйшых вучняў з малодшымі. Спецыфіка нашай навучальнай установы ў тым, што калі ў якой іншай школе можна правесці калектыўную справу ці мерапрыемства на сярэднім узроўні, дык у нас гэтага дапусціць нельга. Самі дзеці не дазволяць: яны як будучыя спецыялісты ўздымаюць для сябе даволі высокую прафесійную планку – калі штосьці рабіць, дык толькі на добрым мастацкім і выканаўчым узроўні. Тут цэніцца не колькасць, а перш-наперш якасць правядзення той ці іншай справы, спектакля, вечара.

Безумоўна, нашы выхаванцы вельмі многа працуюць: акрамя асноўных урокаў – заняткі рытмікай, харэаграфіяй, музыкай, мастацтвам, факультатывы па псіхалогіі, а яшчэ пастаянная падрыхтоўка да конкурсаў, канцэртаў, спектакляў, фестываляў.

Аднак знаходзіцца час і для калектыўных творчых спраў. Так, вучні старшых курсаў каледжа падрыхтавалі цудоўны вечар, прысвечаны творчасці Марыны Цвятаевай. Прымалі ў ім удзел і вучні сярэдніх класаў школы.

Цяпер у мяне галоўны клопат – праца з малодшым і сярэднім звеннямі школы па фарміраванні сапраўдных калектываў садружнасці. У пачатковай школе мы пачалі ўзнаўляць праграму забытых беларускіх традыцыйных святаў. Правялі Міхайлаў дзень (у гэты дзень беларусы неслі дзядулям і бабулям падарункі, такім чынам выказваючы ім сваё шанаванне і павагу).

Усе калідоры школы былі ўпрыгожаны партрэтамі бабулек, малюнкі зрабілі малодшыя вучні (прычым малявалі ўсе, і не было ніякага адбору лепшых), усе вытрымалі раней аб'яўлены конкурс сачыненняў "Мая бабуля". Цікава прайшоў конкурс на званне "Лепшы унук". У свяце ўдзельнічалі бабулі і з хваляваннем разглядалі малюнкі сваіх унукаў і ўнучак, чыталі сачыненні пра сябе, а напрыканцы, уражаныя, пыталіся: а ці будзе яшчэ такое свята і калі?

Збіраемся правесці Дзень дамавіка, таксама незаслужана забыты беларусамі дзень смеху і гумару.

Напачатку лютага традыцыйна ў нашай школе-каледжы праводзіцца вечар сустрэчы выпускнікоў. На гэты раз прыдумалі арыгінальна: вечар вялі дзве пары вядучых, адна – старшакласнікі, другая – лялькі. І, як заўсёды, усё адбывалася ўрачыста, прыўзнята. Лялькі, паралельна з вядучымі, рабілі свой каментар падзеі – гумарыстычны, у вершах.

Старшакурснікі каледжа віншавалі выпускнікоў, расказалі пра кожны курс: чым быў знакаміты, чаго ў жыцці дабіліся асобныя выпускнікі. А самі былыя выпускнікі загадзя падрыхтавалі сваю канцэртную праграму і выступілі з ёю на вечары. Потым яны запоўнілі спецыяльна для іх падрыхтаваныя анкеты.

Цяпер мы рыхтуемся да Дня стажора. Вучні і педагогі вельмі адказна ставяцца да правядзення гэтай калектыўнай справы. Стажыроўка вучня ў ролі настаўніка, намесніка дырэктара знаходзіцца пад пільным кантролем педагога. Пасля адбываецца сур'ёзны педсавет, на якім з самааналізам выступаюць вучні-стажоры, потым іхнія куратары-педагогі – з тлумачэннем усіх дапушчаных памылак. І гэта не гульня, а вельмі адказная рэч: нашы ж выпускнікі становяцца спецыялістамі ў педагогіцы, выкладчыкамі рытмікі, танца, харэаграфіі.

І яшчэ адна традыцыя: пасля апошняга званка выпускнікі трэцяга курса каледжа паказваюць спектакль. Гэта, бадай, галоўная падзея ўсяго навучальнага года. Кожны раз нашыя выхаванцы імкнуцца зрабіць такі спектакль арыгінальным, непадобным на іншыя. У мінулым годзе, напрыклад, быў спектакль "Сем колераў вясёлкі" – надзвычай цікавы і прыгожы.

У гэтым годзе таксама нешта рыхтуецца. Праца вядзецца, але ўпотайкі ад усіх, у гэтым і цікавасць да падзеі: усе жывуць у чаканні невядомага.

Цяпер я сваю асноўную задачу вызначыў у тым, каб нарэшце ў школе запрацавала самакіраванне. Прадбачу, што гэта сапраўдная работа вучняў будзе непазбежна ствараць канфлікты паміж імі і настаўнікамі, і гэтага не пазбегнуць, таму як з боку вучняў павышаецца адказнасць за вучобу і патрабавальнасць да педагогаў, да ўзаемін з імі. Самакіраванне – гэта адказнасць і абавязковае пачуццё гаспадара дома, у якім жывеш, вучышся.

У нас вучацца цікавыя, творчыя дзеці. І педагогам, выхавальнікам штодзённа сваёй працай, адносінамі да іх даводзіцца пацвярджаць сваё прафесійнае права быць побач з імі.

Падрыхтавала Ірына КУЛІКОЎСКІХ.

НА ЗДЫМКУ: выкладчыкі выяўленчага мастацтва Святлана Старавойтава і Анатоль Казлоў працуюць над эскізам да чарговага спектакля.

Фота Юрыя БОНДАРАВА.

Маналог аб прафесіі

“Мне прыемна глядзець на дзіця ў танцы, радавацца прыгажосці яго пластыкі рухаў, пераменай ракурсаў - усяму таму, чаму навучыла”, — гаворыць Марыя Калеснікава, педагог-харэограф

Прыродная пластыка дзіцяці звычайна праяўляецца ў 3-4, бывае, у 5 гадоў. І гэта тое, над чым лёгка працаваць. Здараецца, дастаткова літаральна пяць хвілін паразмаўляць з маленькім чалавекам, і ты ўжо адчуваеш, што зачараваны ім канчаткова. Нягледзячы на тое, што ён яшчэ нічога не ўмее, але ж праз 5-6 гадоў навучання гэта будзе выдатны выканаўца, артыст. Такія здольнасці адразу бачыць прафесіянал-педагог. Навучыць танцаваць можна ўсіх, а вось каб прыгожа рухацца - тут трэба дапамога прыроды. Адчуванне рытму ёсць практычна ва ўсіх, каардынацыя - не заўсёды. Навучыць пэўныя мышцы ног, рук рухацца ў неабходным кірунку - проста танцаваць, а вось зрабіць танец прыгожым - намнога складаней. Неабходна дасягнуць гарманічнага аб'яднання музыкі, пластыкі, рытму. Вось чаму нашы вучні шмат малююць, слухаюць музыку, імправізуюць. Для дзяцей ўсе гэтыя заняткі - штуршок да харэаграфічнай творчасці. Бо танец - гэта вялікі сімбіёз шмат чаго.

Харэаграфія дае магчымасць знайсці самае цікавае ў самым простым. Так, у звычайным наборы элементарных рухаў і простых прыёмаў мажліва прыдумаць тое, што ў дзіцяці атрымаецца цудоўна, нягледзячы на ступень складанасці і тэхнічнае выкананне. Мне цікава назіраць за сваімі выхаванцамі: бачыць рукі, якія я навучыла правільна трымаць, ногі, пластыку руху, перамены ракурсаў, малюнкаў.

Гэта няпростая праца. Складанасць яе ў тым, што нам, педагогам-харэографам, не хапае менавіта вербальных узаемін з дзецьмі, і даводзіцца часам па тым, як ён рухаецца, як выглядае, літаральна ўгадваць, на эмацыянальным узроўні, яго стан, настрой, імкнуцца зразумець. На звычайных уроках вучні больш гавораць з настаўнікамі.

Харэаграфія развівае дзіця эмацыянальна, фізічна, паляпшае яго здароўе, дапамагае лагічна мысліць, вучыць яго арганізаванасці, сабранасці, творчасці, дазваляе накіраваць дзіцячую энергію на духоўнае ўдасканаленне.

Успамінаю свае дзіцячыя гады: сарамлівая, скрытная, я мала кантактавала са сваімі равеснікамі, больш - з кнігамі, бацькамі, кінафільмамі. А калі выйшла на сцэну - адчула нейкую ўпэўненасць у сабе, у сваіх сілах. Харэаграфія дапамагла мне набыць упэўненасць у сабе, у сваім прафесійным росце, у асабістых стасунках з людзьмі: мне лягчэй жыць, выхоўваць сваіх дзяцей, працаваць педагогам таму, што я ўжо сфарміравалася як трывалая асоба.

Неяк я сустрэлася са сваімі выпускнікамі харэаграфічнай студыі 1994 года, некаторым ужо 25 гадоў. Прыкмеціла, што яны выдзяляюцца ў асяроддзі моладзі. Чым? Адчуваннем сябе асобамі, выхаванасцю, знешнім выглядам, тактоўнымі паводзінамі, яны цікавейшыя за іншых і на некалькі ступеняў інтэлектуальна іх пераўзыходзяць. Я парадавалася за іх, а яшчэ - за сваіх дзяцей, якія цяпер вучацца ў нашай школе-каледжы.

Падрыхтавала Ірына КУЛІКОЎСКІХ.

Фота Юрыя БОНДАРАВА.

Маленькі трактат пра псіхалогію і планету прыгажосці

Наша школа-каледж мастацтваў - гэта своеасаблівая планета, на якой жыве прыгажосць, духоўнасць, культура. І, як Маленькі Прынц Антуана дэ Сэнт-Экзюперы, на гэтай планеце дзеці вучацца, працуюць, фарміруюць сябе як асобы, і тое, што тут набываюць, дораць людзям. Дораць любоў, надзею, прыгажосць мастацтва, радасць, аптымізм.

Псіхалогія – навука аб душы. І я, як псіхолаг, маю дачыненне да духоўнага жыцця падрастаючага чалавека ў першую чаргу.

Ужо ў дашкольным узросце дзіця здольнае засвоіць многія правілы паводзін. Эфектыўным сродкам такога засваення з'яўляюцца гульні, казкі, наш фальклор, у якім адлюстравана ўся псіхалогія чалавека. У школе дзіця пачынае вучыцца бачыць той ці іншы псіхалагічны стан чалавека праз мастацкі вобраз літаратуры, музыкі, танца. Вось тут і вызначаецца, мая задача як псіхолага – дапамагчы малодшаму школьніку адчуць, зразумець той ці іншы мастацкі твор, а праз яго – навучыць бачыць другіх людзей, адчуваць іх настрой. Самыя ўдзячныя мае слухачы – вучні пачатковых класаў.

Работа псіхалагічнай службы грунтуецца на дакладна распрацаванай праграме. У пачаткоўцаў гэта – заняткі, галоўная мэта якіх – зрабіць так, каб дзеці камфортна адчувалі сябе ў школе, каб яны пасябравалі, навучыліся паважаць адзін аднаго, педагогаў школы.

У 4–5 класах уся мая дзейнасць накіравана на адаптацыю вучняў да новых умоў навучання, на стварэнне пераемнасці паміж настаўнікамі, на работу з бацькамі вучняў.

Пачынаючы з 5 класа і працягваючы ў 6, 7, 8, 9, разам з класнымі кіраўнікамі прымаю ўдзел у арганізацыі і правядзенні класных гадзін. Часам вучні падлеткавага ўзросту самі ўносяць прапанову пагаварыць і абмеркаваць на класнай гадзіне тую ці іншую тэму, накшталт: "У чым сэнс жыцця?", "Што такое шчасце?" і інш. Загадзя рыхтуюся да такіх адказных размоў, прапаную дзецям напісаць сачыненне на гэтую тэму ці проста адказаць на пытанне. Вось, напрыклад, не так даўно правяла сацыялагічнае апытанне вучняў: "Што такое выхаванне, і які чалавек з'яўляецца добра выхаваным?" Дарэчы, многія падлеткі лічаць, каб вырашыць тую ці іншую праблему выхавання (як адзін з метадаў), карысна звярнуцца да псіхолага.

Вельмі цікавыя і разумныя нашы вучні, яны патрабуюць да сябе заўсёды новага, нестандартнага, падыходу з боку педагогаў.

У нашай школе кожны настаўнік на працягу года працуе над той ці іншай навучальнай альбо выхаваўчай праблемай, і напрыканцы навучальнага года ён рыхтуе такую своеасаблівую творчую справаздачу аб сваёй працы.

Праблема маёй творчай работы гучыць так: "Выратуйце нашы душы" і ўключае ў сябе правядзенне шэрагу заняткаў са старшакласнікамі на тэмы: "У чым сэнс жыцця?", "Што такое самагубства", "Я гатовы да самавыхавання" і інш., а таксама семінары для педагогаў і бацькоў на тэму "Што такое суіцыд?"

Мне, як псіхолагу, абавязкова трэба ўдзельнічаць у арганізацыі і правядзенні метадычных аб'яднанняў класных кіраўнікоў, дапамагаць кіраўніцтву ў тэматычнай распрацоўцы педагагічных саветаў, асобных пасяджэнняў.

У перагружаных вучэбных планах пакуль няма месца для ўрока псіхалогіі. Аднак у класах каледжа я выкладаю курс "Асновы псіхолага-педагагічных ведаў" і факультатывы, паколькі студэнты каледжа – будучыя педагогі. На факультатывах яны вывучаюць умовы і тэхналогіі эфектыўнай камунікацыі, канфлікты і спосабы іх вырашэння, пазітыўнае мысленне і інш. Самая цяжкая навука – пазнанне самога сябе. Веданне псіхалогіі дапамагае нашым вучням пазнаць сябе, рэалізаваць свае здольнасці, адаптавацца ў асяроддзі, навучыцца жыць і дзейнічаць у сучасным свеце. І не толькі псіхалогія, а ўся школа, яе дух, традыцыі, культура. Нездарма ж В.Сухамлінскі сказаў: "Пазнаючы каштоўнасці мастацтва, чалавек пазнае людскае ў чалавеку, уздымае сябе да прыгожага". Спадзяюся, што выпускнікі нашай школы-каледжа змогуць прывесці планету ў парадак, зрабіць яе хоць крышку лепшай.

Ларыса КУНЦЭВІЧ, псіхолаг-педагог.

P.S.

Кожны шукае сваю песню

Наша школа сёння рухаецца па шляху свайго абнаўлення, адбываецца актыўны пошук новага ў арганізацыі навучальна-выхаваўчага працэсу. На жаль, гэты пошук засяроджваецца больш на асобных методыках, тэхналогіях (канешне, пераважна адукацыйных), не звяртаючыся да больш шырокага бачання цэласнасці навучальна-выхаваўчага працэсу.

Абудзіць душу да вучобы – вось што неабходна сёння сучаснай школе. Яшчэ Жан-Жак Русо лічыў, што патэнцыяльныя магчымасці любога дзіцяці занадта вялікія. Трэба толькі дазволіць яго душы раскрыцца. І ў гэтым сэнсе мастацтва як мага лепш адчуваецца дзецьмі.

Я прысутнічала на ўроку класічнага танца ў школе-каледжы і назірала, як музыка і танец вымагаюць дзяцей адчуць свабоду самавызначэння.

Так з дапамогай рухаў, пластыкі, у свабоднай імправізацыі літаральна ў мяне на вачах юныя пяцікласніцы ператвараліся ў маленькіх фей, папялушак, прынцэс, сняжынак, задзірыстых хлапчукоў. І якія ж прыгожыя і непаўторныя яны былі ў гэтых танцах-імправізацыях!

Дзеці вучацца разумець, што можа даць ім мастацтва, і яно становіцца для іх блізкім і неабходным. Гэта я адчула ў размове са студэнткамі ўжо другога курса школы-каледжа. На маё пытанне: "А ці не складана тут вучыцца – усё ж такі і асноўная вучоба, і заняткі харэаграфіяй, і спектаклі?" яны адказалі: "Так, няпроста, але цікава. Гэта наш выбар. І тое, што мы атрымаем у каледжы прафесію, робіць нас упэўненымі ў сваім будучым дарослым жыцці". А на далейшую цікавасць: "Ці ёсць у вас любімыя настаўнікі?" дружна, амаль што ў адзін голас, сказалі: "Усе любімыя, і ўвогуле, у нашай школе мы ўсе адчуваем сябе адной сям'ёй".

Ёсць такая казка пра адно афрыканскае племя, дзе лічылі, што кожны чалавек у жыцці павінен мець сваю песню.

Вучні і студэнты бабруйскага вучэбнага комплексу школы-каледжа мастацтваў, іхнія педагогі ў штодзённай сумеснай працы кожны для сябе шукае сваю, толькі ягонай душы ўласцівую песню. Пажадаем жа ім поспехаў!

Ірына КУЛІКОЎСКІХ.

Малюнкі беларускіх дзяцей упрыгожаць замежныя часопісы

Пра гэта паведаміла Вольга Камінская - загадчык галерэі "Прырода і творчасць" Рэспубліканскага экалагічнага цэнтра дзяцей і юнацтва, дзе зараз працуе выстава дзіцячага малюнка "Зберажом птушак - зберажом дрэвы - зберажом зямлю".

Гэткі шчаслівы лёс напаткае малюнкі юных беларусаў дзякуючы супрацоўніцтву экалагічнага цэнтра з афіцыйным прадстаўніком міжнароднай прыродаахоўнай асацыяцыі "BirdLife International" у Беларусі - грамадскай арганізацыяй "Ахова птушак Беларусі". З падтрымкай менавіта гэтай арганізацыі, вядомай многімі сваімі плённымі экалагічнымі акцыямі, гэтым разам і быў наладжаны гарадскі конкурс дзіцячага малюнка "Зберажом птушак - зберажом дрэвы - зберажом Зямлю", працы-пераможцы якога прадстаўлены на выставе.

Па словах Вольгі Камінскай, ідэя правядзення такога конкурсу нарадзілася ў супрацоўнікаў Рэспубліканскага экалагічнага цэнтра і арганізацыі "Ахова птушак Беларусі" спантанна, але невыпадкова: асацыяцыя "BirdLife International" ужо разгарнула сусветны падобны конкурс, і Беларусь, прынамсі, у маштабе сваёй сталіцы, не стала выключэннем. Невыпадкова была абрана і назва конкурсу, бо ўсё жывое і нежывое, што нас акаляе, шчыльна паміж сабою звязана. У прыродзе няма элементаў больш ці менш істотных, кожная яе часцінка мае сваё прызначэнне, і жыццё птушак, дрэў, а ў канчатковым выніку і ўсёй Зямлі, залежыць ад чалавека будучыні, ягонага светапогляду і культуры. Адсюль і мэты, пастаўленыя арганізатарамі: выхаванне ў юнага пакалення беражлівага стаўлення да прыроды - пачуцця адказнасці за будучыню планеты, фарміраванне ў дзяцей разумення шматбаковай каштоўнасці прыроды - для грамадства ў цэлым і кожнага чалавека ў прыватнасці.

Зыходзячы менавіта з гэтых высокіх мэт кампетэнтнае журы, у якое ўвайшлі прадстаўнікі экалагічнага цэнтра, "Аховы птушак Беларусі" і прафесійныя мастакі, ацэньвала працы юных мінчан: больш увагі звярталі на ідэйнае ўвасабленне, а не мастацкае выкананне. (Зрэшты, якім яшчэ мог быць крытэрый, калі ўзрост удзельнікаў вагаўся ад 7 да 17 гадоў?) У выніку са 180 дасланых прац спачатку былі адабраны 140, а ўрэшце - 60. Аўтары ўсіх шасцідзесяці малюнкаў атрымалі сертыфікаты міжнароднага ўзору, а яшчэ акурат тым шчаслівым магчымасць - у літаральным сэнсе "зарысавацца" на старонках рэспубліканскіх і замежных выданняў. Магчымасць, што робіць гонар не толькі самім канкурсантам, але і тым установам, якія іх выхавалі: Цэнтру творчасці дзяцей і моладзі "Ранак", студыі выяўленчага мастацтва "Клякса", народнай студыі "Бусляня", студыі "Крынічка" пры Нацыянальным цэнтры творчасці дзяцей і моладзі, Дому пазашкольнай працы "Золак", дзіцячай мастацкай школе № 3, мінскім сярэднім школам №№ 41, 75, 170, 194...

Паралельна з выставай дзіцячага малюнка "Зберажом птушак - зберажом дрэвы - зберажом Зямлю", што заняла ўвесь першы паверх галерэі Рэспубліканскага экалагічнага цэнтра, на іншым другім паверсе экспануецца выстава вядомых фотамайстроў Ігара Бышнёва, Сяргея Плыткевіча і інш., чые прафесійныя аб'ектывы адлюстравалі рэальны вобраз беларускай прыроды. Добрая магчымасць параўнаць, наколькі разнастайны наш прыродны свет у рэальнасці і ў фантазіях юных мастакоў. І парадавацца таму, што прыгожыя высокія ідэі ўвасабляюцца ў канкрэтных рэчах. Што прыемней яшчэ ўдвая - у прыгожых рэчах.

Мікола ЧЭМЕР.

НА ЗДЫМКАХ: выстава дзіцячага малюнка прываблівае як дзяцей, так і дарослых; некаторыя з прадстаўленых прац.

Фота Юрыя БОНДАРАВА.

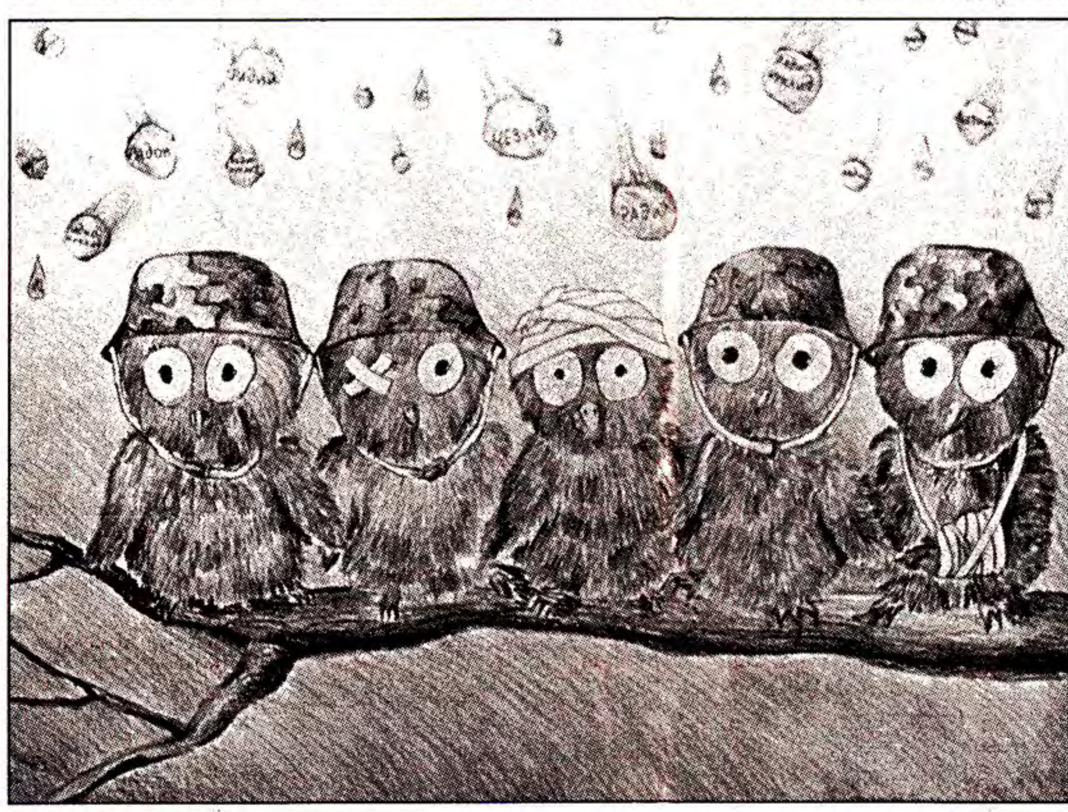

Меркаванне

Які музей патрэбны школе?

Яшчэ ў пачатку 80-х гадоў, прысутнічаючы на адным з усесаюзных камсамольскіх семінараў па праблемах патрыятычнага выхавання моладзі, я пачуў скаргі ветэранаў вайны на нядзейнасць работнікаў школ у адносінах да створаных імі музеяў. Ветэраны, працуючы ў школах ваенрукамі, з такой старанасцю стваралі там музеі, - але як толькі адыходзілі па ўзросту ад школьных спраў - музеі хутка закрываліся і станавіліся непатрэбнымі. Не аказвалася ў ветэранаў прадаўжальнікаў ваенна-патрыятычных традыцый...

Які ж музеі так хутка рабіліся нікому не патрэбнымі? Ды тыя, якія ветэраны стваралі пад сябе - аб сваіх вайсковых частках, партызанскіх атрадах, аднапалчанах. Часцей за ўсё тэматыка такіх музеяў не была звязанай з месцам існавання школы, таму ўсё і трымалася на асобе аднаго чалавека: сыходзіў ён са школы, непатрэбным аказваўся і такі музей.

Нікому ж не прыходзіць у галаву стварыць музей гісторыі Мінска ў Гомелі, а музей аб жыцці Уільяма Шэкспіра ў Мінску - яны з гэтымі гарадамі нічым не звязаны. А вось музей Обальскага камсамольскага падполля (Віцебская вобласць) у адной з мінскіх школ калісьці быў, як і шматлікія музеі Леніна і Бог ведае каго яшчэ. Нават сёння дажываюць апошнія дні падобныя музеі, на шчасце, адзінкі.

Зараз зноў у школах пачаўся рух за стварэнне новых музеяў; толькі ў Мінску іх ужо каля 80-ці. Каб не паўтараць памылкі мінулых гадоў, каб такія музеі пратрымаліся не адно дзесяцігоддзе і аказаліся карыснымі не аднаму пакаленню настаўнікаў і вучняў - давайце паразважаем, які ж музей патрэбны школе.

Па-першае, больш за ўсё падыходзіць музей краязнаўчага напрамку. Амаль у кожным райцэнтры ўжо працуюць дзяржаўныя краязнаўчыя музеі. А вось музеяў гісторыі канкрэтных вёсак, пасёлкаў, мікрараёнаў у вялікіх гарадах па Беларусі - адзінкі. Дзе ж, як не ў школе, размясціць падобны музей!

Ажывіце яго экспазіцыю старымі рэчамі і фотаздымкамі, сабранымі ў наваколлі, радаводамі асобных сем'яў, пакажыце прыродныя і гістарычныя помнікі, выявіце гісторыю вуліц, на якіх жывяце - ці ж не цікава гэта будзе ведаць, ці ж не датычыцца гэта ўсіх? І ад гэтага ваш музей толькі выйграе, стане не падобным да іншых, як не могуць быць падобнымі да іншых вашая мясцовасць, людзі, якія ў ёй жывуць, жыцці гэтых людзей.

Гэткі музей можна ўжо размясціць не толькі ў школе (на выпадак, калі там не знойдзецца памяшкання), ад яго, я думаю, не адмовяцца ні сельсаветы, ні Дамы культуры, ні домакіраўніцтвы. І нічыя рука не падымецца потым знішчыць яго; гэта ўсё роўна, што выправіць уласную памяць.

Па-другое, у школы, ці іншай навучальнай установы, таксама ёсць свая гісторыя свае традыцыі. Дзе, як не ў школьным музеі, іх адлюстроўваць? Тут можа быць паказана ўсё, чым ганарыцца школа: расказы пра лепшых настаўнікаў і вучняў, гісторыя стварэння школы, яе дасягненні. Некаторыя школы, асабліва ў вёсках, існуюць больш за стагоддзя - пакажыце ў музеі, як мянялася сістэма адукацыі за гэты час, таму і як вучылі ў розныя гады, якімі падручнікамі і прыладамі карысталіся, за якімі партамі сядзелі і г.д.

Вось і яшчэ адзін раздзел з'явіцца ў вашым музеі.

Па-трэцяе, паколькі жыццё імкліва мяняецца, у музеі павінны быць прадстаўлены і рысы ранейшага побыту: народныя вырабы і апісанні абрадаў, абсталяванне жытла і ўборы адзення, працоўныя прылады і выявы помнікаў мясцовасці. Няблага гэтую экспазіцыю дапоўніць [illegible] макетамі, якія могуць зрабіць і самі школьнікі. Тут можа быць і макет ранейшай сялянскай сядзібы, гарадской кватэры ці панскага маёнтка, архітэктурных помнікаў, якіх шмат згінула за савецкім часам. Вучням тады лягчэй будзе ўявіць асаблівасці жыцця ў мінулым і выгляд мясцовасці.

Усё гэта можа быць як асобным раздзелам музея, так і дапаўненнем да раздзела пра гісторыю свайго паселішча. Старыя рэчы яшчэ можна знайсці і ў вёсках, і ў гарадах, таму трэба паспяшацца: гадоў праз дзесяць усяго гэтага можа ўжо не быць. Ды і выкарыстоўваць музей можна ўжо будзе не толькі для экскурсій, а праводзіць там урокі гісторыі, беларускай літаратуры, геаграфіі, выяўленчага мастацтва; увачавідкі, а не на фотаздымках, паказаць дзецям старыну, ды яшчэ, можа, і дазволіць усё памацаць рукамі. Паглядзіце пасля гэтага ў вочы дзяцей і вы зразумееце, што такі раздзел дарэчы будзе ў кожным школьным музеі.

Акрамя таго, можна прысвяціць асобны куток, ці нават раздзел, выдатным людзям сваёй мясцовасці, расказаць аб іх лёсах. Гэта могуць быць і гістарычныя асобы ці дзеячы культуры, удзельнікі войнаў ці лепшыя гаспадарнікі. Не толькі ў горадзе, а і ў кожнай вёсцы такія людзі знойдуцца. І трэба ім аддаць хоць такім чынам сваю пашану.

І, нарэшце, экспазіцыя школьнага музея будзе няпоўнай без агульнага расказу пра сваю краіну, вобласць або раён. Гэта - як дадатковы матэрыял, своеасаблівы паўтор экспазіцыі дзяржаўных музеяў, школьных падручнікаў па гісторыі ці геаграфіі. Але ён спатрэбіцца неаднойчы: пры правядзенні экскурсіі ці школьных урокаў будзе самым лепшым наглядным дапаможнікам. Тым болей, што школьнікі могуць яго пастаянна папаўняць сваімі знаходкамі, прынесенымі і прывезенымі з паходаў і экскурсій: узоры карысных выкапняў і рэшткі цэглы з замкаў, старыя грошы і дакументы, часткі зброі і многае іншае. Усё гэта часта бывае ў руках дзяцей, задавальняе іх цікавасць, а потым выкідваецца за непатрэбнасцю. Чаму ж гэтым рэчам не стаць экспанатамі музея?

Вось вам і асноўны напрамак пошукавай, краязнаўчай, выхаваўчай, даследніцкай працы для школьнікаў на многія гады. І не проста працы, а стварэння свайго музея.

Музей у школе - гэта не толькі музей у прамым сэнсе слова. Гэта месца, дзе адлюстроўваецца частка школьнага жыцця, захоўваюцца яго традыцыі і гісторыя. Гэта культурна-асветніцкі цэнтр школы, вакол якога павінна віраваць дзейнасць: праводзіцца выставы і ставіцца спектаклі, ушаноўвацца лепшыя вучні і настаўнікі, праводзіцца бацькоўскія сходы і запрашацца госці. У такім музеі павінна быць месца для заняткаў краязнаўчай работай і дзейнасці гурткоў. А для гэтага неабходна абсталяваць памяшканне сядзеннямі, а мо і сталамі. Не пашкодзіць і нескладанае тэхнічнае абсталяванне: магнітафон, прайгравальнік, тэлевізар, дыяпраектар, якія ёсць у кожнай школе. Гэта дазволіць праводзіць самыя розныя мерапрыемствы і з большай аддачай выкарыстоўваць памяшканне музея.

Дзяржаўныя музеі разлічаны больш на наведванне людзей "з боку", таму асноўнае ў іх рабоце - экскурсіі ці магчымасць персанальнага агляду наведвальнікам. Школьныя музеі павінны адыгрываць крыху іншую роль - у іх бываюць свае вучні; староннія наведвальнікі - рэдкія госці. Каб вучні часта бывалі ў такім музеі, трэба выкарыстоўваць яго для правядзення розных мерапрыемстваў, а экскурсіі павінны быць на другім плане. Паспрабуйце кожны год заганяць вучняў на экскурсію ў школьны музей з аднабаковай, нязменнай экспазіцыяй пра жыццё каго-небудзь. Упэўніваю: больш аднаго раза іх цяжка будзе туды загнаць. А вось калі ў музеі будуць праводзіцца ўсё новыя і новыя мерапрыемствы, разнастайныя ўрокі - вучні пойдуць у такі музей і два, і дзесяць разоў на год. І пойдуць без прымусу, таму што ім будзе там цікава.

А гэта ўжо і ёсць вучэбна-выхаваўчы працэс, тое, для чаго і існуюць школы; таму што іх асноўнае прызначэнне - вучыць і выхоўваць.

Станіслаў ХОЛЕЎ,
кіраўнік народнага краязнаўчага музея сярэдняй школы № 90 Мінска.

Новыя кнігі

Па гістарычных мясцінах

Ляцяць гады, мінаюць стагоддзі, але застаецца памяць, памяць пра гісторыю роднага краю, якая вяртаецца да нас у кнігах, уваскрашаючы наш гонар, даючы веру ў будучыню ... Сёння беларускія выдавецтвы прадстаўляюць чытачам чатыры такія выданні, кожнае з якіх па-свойму, з розных бакоў пралівае святло на сівую даўніну і кліча ў захапляльнае падарожжа.

Падарожжа першае: па Магілёўшчыне

Аповед пра 118 населеных пунктаў Магілёўшчыны вядзе ў нядаўна выпушчанай выдавецтвам "Беларусь" кнізе "Магілёўшчына: Назвы населеных пунктаў паводле легендаў і паданняў" яе складальнік - доктар філалагічных навук А.М. Ненадавец. Кніжка выйшла ва ўжо знаёмай чытачам серыі "Мой родны кут", заснаванай выдавецтвам у 1995 годзе. Менавіта з гэтай пары куток за куточкам серыя адкрывала нам старадаўнюю гісторыю родных кожнаму беларусу мясцін, пра якія мы ведаем, калі сказаць праўдзе, не так і шмат. Авеянае легендамі і паданнямі гістарычнае мінулае прадстае не ў выглядзе сухіх лічбаў і фактаў з летапісных запісаў і хронік, а ў жывым пераказе жыхароў розных вёсак, пасёлкаў, іншых мясцін - расказанае прабабакамі і перададзенае з вуснаў у вусны. У апрацоўцы спецыяліста - А.М. Ненадаўца - гэтыя гісторыі атрымалі сваю пэўную афарбоўку і прывабнасць, што робіць чытанне не толькі захапляльным, але і вельмі пазнавальным, прычым у розных аспектах. Гэта веданне традыцый, звычак, побыту народа, характару адносін паміж рознымі слаямі насельніцтва. Гэта знаёмства са старадаўнімі мясцінамі і іх наваколлем - рэчкамі і азёрамі, узгоркамі, лясамі, пушчамі, жывёльным светам, усім, сярод чаго жылі і працавалі людзі беларускія. Ці ж не цікава, напрыклад, даведацца, адкуль узніклі назвы Магілёва, Асіповіч, Бабруйска, Быхава, Крычава, Чэрыкава, Мсціслава, Шклова, іншых буйных і дробных населеных пунктаў вобласці? Нярэдка, пэўна, узнікаюць пытанні, чаму некаторыя з мясцін маюць такія дзіўныя назвы. Але, як вядома, ніадкуль нічога не бярэцца, усё мае свае вытокі, карані, паходжанне. Вось, напрыклад, назва вёскі Бёрда, што ў Клічаўскім раёне. Пагадзіцеся, і слова, паміж іншым, - не зусім беларускае... А легенда згадвае наступнае. Маўляў, у французскім войску, якое ішло на Маскву, ці ўжо адступала, быў адзін палкоўнік. Закахаўся ён у маладую дзяўчыну, якую звалі Біардо. Здарылася непрадбачанае - прыгажуня загінула ад выпадковай кулі. Палкоўнік загадаў яе пахаваць, але не мог перанесці гэтую страту і застрэліўся сам. Яны былі пахаваны побач, а народная памяць данесла да нас толькі імя дзяўчыны - Біардо. Прайшоў час, а вёска, якая з'явілася каля гэтага месца, стала называцца Бёрда.

А што можна сказаць пра такую смешную назву, як вёска Таўкачы, што ў Шклоўскім раёне? Калі зазірнуць у мінулае, дык адкрыецца, што жыхары паселішча ў свой час аднымі таўкачамі - віламі ды сякерамі - перамаглі ў бітве з ворагам, абараняючы свае землі, сваё княства.

Але не будзем пераказваць паданні адно за другім, значна цікавей разгарнуць кнігу і прачытаць іх.

Падарожжа другое: па Нясвіжы

Сама назва - "Нясвіжчына" - мае непаўторную прыцягальную моц, бо на Беларусі - гэта адна з мясцін, якая славіцца надзвычай багатай гісторыяй.

Гісторыя горада Нясвіжа цесна з'яднана з гісторыяй легендарнага роду Радзівілаў. Пра гэта - кніга К.Я. Шышыгінай-Патоцкай "Нясвіж і Радзівілы", што выйшла ў выдавецтве "Полымя".

Паданне гаворыць, што там, дзе рэчкі Уша і Лань, прыток Прыпяці, блізка падыходзяць адна да адной, і ўзнікла паселішча людзей, якія дапамагалі перацягваць ладдзі ў гэтым месцы волакам. Затым яно ператварылася ў астрог і стала цэнтрам невялікага княства. Паселішча было добра ўмацавана - "несць числа" - віжоў. Менавіта ад сугучча гэтых слоў "несць віжаў" і сталі называць горад-крэпасць. Нясвіж лічыцца галоўнай рэзідэнцыяй Радзівілаў, аднаго з самых высакародных радоў сярод еўрапейскай арыстакратыі. З роду Радзівілаў выйшла больш сарака сенатараў, канцлераў, ваяводаў, маршалкаў і г.д.

У Нясвіжскім замку знаходзілася найбагацейшая ў свеце бібліятэка з вялізным архівам, карцінная галерэя з тысячамі твораў мастацтва.

У горадзе працавалі друкарні, шматлікія мануфактуры, прыдворны тэатр, аркестры, ствараліся оперы і балеты.

Да нашых дзён зберагліся ў Нясвіжы цудоўныя ўзоры дойлідства, палацава-паркавы ансамбль, фарны касцёл і іншыя помнікі даўніны.

Пра ўсе таямніцы горада-музея, якія апошнім часам сталі лічыць турыстычнай "Меккай" Беларусі, пра гісторыю роду Радзівілаў расказвае гэта надзвычай цікавая кніжка.

Падарожжа трэцяе: па старажытным Полацку

Пісьменнік Уладзімір Арлоў - аўтар больш як дваццаці кніг прозы, паэзіі, гістарычных нарысаў і эсэ. За ўклад у распрацоўку тэмы гістарычнага мінулага Беларусі ён узнагароджаны медалём Францыска Скарыны. Кніга пісьменніка "Таямніцы полацкай гісторыі" (выдавецтва "Полымя"), якая выйшла зараз чацвёртым выданнем, увайшла у спіс найбольш папулярных беларускіх кніг XX стагоддзя.

"Усе еўрапейскія народы даўно маюць партрэтныя галерэі заснавальнікаў сваіх дзяржаў. А мы, беларусы, хіба не еўрапейцы?" - пытаецца Уладзімір Арлоў на адной са старонак кнігі. І быццам бы спрабуючы выправіць такое становішча, пісьменнік, раздзел за раздзелам, стварае літаратурныя партрэты "першых вядомых асобаў нашай пісанай тысячагадовай гісторыі": князёў Рагвалода і Брачыслава, Чарадзея і Валодшы, святой Еўфрасінні Полацкай, першадрукара Францыска Скарыны, а таксама манаха і асветніка Сімяона Полацкага і многіх іншых славутых людзей беларускай зямлі. Уздымаючы цэлыя пласты гісторыі, ён цікава і дасціпна апавядае пра незалежнае Полацкае княства і лёс нацыянальнай рэліквіі - крыжа святой Еўфрасінні, пра дзейнасць у Полацку ордэна езуітаў і падзеі 1812 года, пра Полацкі кадэцкі корпус і г.д.

Кніга адрасавана старшакласнікам і студэнтам, усім, хто імкнецца глыбей ведаць гісторыю Беларусі.

Падарожжа чацвёртае: па Белавежжы

Незвычайныя вандроўкі з аўтарам арыгінальнага выдання 1903 года "Белавежская пушча" Георгіем Карцавым, якое адаптавана ў адпаведнасці з нормамі сучаснай рускай мовы, прапануе чытачам выдавецтва "Ураджай".

Кніга ўяўляе сабой гістарычны нарыс з аглядам сучаснага (на пачатак мінулага стагоддзя) стану пушчы, якая, на думку аўтара, займала першае месца сярод еўрапейскіх угоддзяў як па велічыні, так і багацці і разнастайнасці парод звяроў і дзічыны. А таксама, што зноў падкрэсліваў Г. Карцаў у прадмове да выдання, Белавежская пушча - гэта яшчэ і старажытнае запаведнае ўладанне літоўскіх вялікіх князёў, польскіх каралёў, рускіх цароў. Таму экскурс аўтара ў глыбіню гісторыі - дастаткова шырокі. Абагульняючы вядомыя і новыя звесткі аб Белавежскай пушчы пачынаючы са старажытных часоў і заканчваючы пачаткам XX стагоддзя, Карцаў стварае унікальны летапіс, у якім расказваецца пра гісторыю, фауну і флору, кліматычныя ўмовы гэтага старажытнага лесу. Ажыўляе працу ілюстратыўны матэрыял, які, як адзначаецца ў выданні, складаюць 22 геліягравюры, 137 аўтатыпій, 40 цынкаграфій, 1 літаграфія, 9 карт і 4 чарцяжы.

На думку аўтара, кніга ў першую чаргу павінна зацікавіць заолага і паляўнічага, настолькі падрабязна апісваюцца ў ёй розныя мерапрыемствы па лесаўпарадкаванні, наладжванні пастаяннага звярынца, доглядзе за зубрамі, развядзенні аленяў. Гэта так. Аднак для сучаснага чытача яна - крыніца найцікавейшых звестак не толькі пра жывёльны і раслінны свет аднаго са славутых куткоў прыроды Беларусі, але і пра нашых далёкіх продкаў, якія шанавалі пушчу і клапаціліся аб ёй, пра падзеі, што адбываліся на яе тэрыторыі ў розныя стагоддзі. Улічваючы таксама тое, што аўтар вядзе свой расказ натхнёна, шчыра, кніга чытаецца лёгка і з захапленнем.

Алена ШЫЦІК.

Спорт

Васьмікласніца поруч з майстрамі

У Мінску прайшоў жаночы чэмпіянат вышэйшай лігі Беларусі па міжнародных (стоклетачных) шашках. Усе медалі чэмпіянату ва ўпартай барацьбе заваявалі сталічныя спартсмены.

Па 15 ачкоў з 20 магчымых набралі Ірына Пашкевіч і Вольга Садоўская. Па дадатковых паказчыках залаты медаль прысуджаны міжнароднаму гросмайстру Ірыне Пашкевіч. Яна стала чэмпіёнкай Беларусі ўжо ў дзесяты раз. Сярэбраны медаль дастаўся трэнеру-выкладчыку Вользе Садоўскай - сястры шматразовай чэмпіёнкі свету, цяпер рыжанкі Зоі Голубевай (яны блізняты). На ачко адстала бронзавы прызёр Наталля Герасімовіч.

Шостае месца заняла самая юная ўдзельніца - мінская васьмікласніца Святлана Гарбачэнка.

Трынаццаць і адна

У Мінску ў Рэспубліканскім палацы шахмат і шашак стартаваў мужчынскі чэмпіянат вышэйшай лігі Беларусі па міжнародных шашках. У ліку чатырнаццаці яго ўдзельнікаў - чэмпіёнка краіны 2002 года сярод жанчын Ірына Пашкевіч.

Чэмпіянат праводзіцца па кругавой сістэме, прычым на трынаццаць тураў адведзена толькі дзесяць дзён. Таму тры разы давядзецца гуляць па два туры (да 12 рабочых гадзін) у дзень.

Судзейскую калегію ўзначальвае галоўны рэдактар часопіса "Беларусь" Аляксандр Шабалін. Чэмпіянат завершыцца 24 красавіка.

Дарогу, знакамітыя!

У Мінскім палацы воднага спорту нядаўна прайшлі чэмпіянат Беларусі па фігурнаму катанню на водных лыжах у басейне сярод мужчын і жанчын і маладзёжнае першынство сярод юнакоў і дзяўчат трох узроставых груп (да 14, да 17 і да 21 года). Два дні ў індывідуальных і камандных спаборніцтвах аспрэчвалі ўзнагароды каля сарака спартсменаў пераважна з Наваполацка і Мінска.

На чэмпіянаце, пацясніўшы больш вядомых (у тым ліку трох заслужаных майстроў спорту) перамаглі навапалачанка, майстар спорту міжнароднага класа Наталля Берднікава (1982 г.н.) і мінчанін, майстар спорту Андрэй Лявончык (1983 г.н). Кубак за камандную перамогу (па суме ачкоў) заваявалі мінчане.

У другі дзень спаборніцтваў праходзіла маладзёжнае першынство. Большасць медалёў, а таксама два з трох кубкаў за камандныя перамогі ў розных узроставых групах дасталіся юнакам і дзяўчатам сталіцы.

Узнагароды і прызы пераможцам чэмпіянату і першынства былі ўручаны на ўрачыстым закрыцці спаборніцтваў.

Вільям АСТРЫНСКІ.

Галоўны рэдактар Аляксандр Гайдук

ЗАСНАВАЛЬНІК — МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Рэгістрацыйны нумар 197.

НАШ АДРАС: 220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42.
Тэлефоны прыёмнай рэдактара: 36-91-42; намеснікаў галоўнага рэдактара — 36-90-63, 36-40-63; бухгалтэрыі — 36-53-22; рэкламы — 36-53-22; аддзелаў: школ — 36-43-62; праблем выхавання — 36-43-71; інфармацыі — 36-43-71; навукі і ВНУ — 36-44-25; кіравання адукацыяй, пісьмаў і сацыяльных праблем — 36-44-25; культуры — 36-41-55.
ФАКС: 36-53-22, bng@e-mail.ru

Аўтары допісаў у рэдакцыю паведамляюць свае прозвішча поўнасцю імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, дату выдачы, кім выдадзены пашпарт), асноўнае месца работы, хатні адрас, нясуць адказнасць за дакладнасць фактаў і іншай інфармацыі.
Пісьмы, рукапісы, фотаздымкі і малюнкі не рэцэнзуюцца і не вяртаюцца.

Аб'явы могуць друкавацца не толькі на дзяржаўнай, але і на замежных мовах.
Меркаванне аўтараў публікацый не абавязкова адпавядае пункту гледжання рэдакцыі.
Адказны дзяжурны Святлана КІРСАНАВА.

Рэспубліканскае унітарнае прадпрыемства друкарня выдавецтва "Беларускі Дом друку", 220013, Мінск, праспект Ф.Скарыны, 79.
Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку — афсетны.
Фармат А2. Індэкс 63867.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12. Заказ № 2286
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Падпісана да друку 22.4.2002 г. у 18.10
Тыраж 30.000 экзэмпляраў.